

Ruimte voor waardevermeerdering

Eindrapportage Adviescommissie Deetman
Bevolkingskrimp Limburg

18 februari 2011

**Ruimte
voor
waardevermeerdering**

Eindrapportage

Adviescommissie Deetman

Bevolkingskrimp Limburg

18 februari 2011

INHOUD

Voorwoord	6
Samenvatting	8
1. Ruimte voor waardevermeerdering	12
1.1 Hoofdpijn advies	13
1.2 Een transformatieopgave	13
1.3 De financiële strategie	14
1.4 Opdracht aan regio's	17
2. Hoofdpunten toekomstperspectief Limburg	18
2.1 Een vitale economie	19
2.2 Toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs	27
2.3 Een goed werkende woningmarkt	29
2.4 Zorg op maat	30
3. Realisatiestrategie	32
3.1 Hoofdpijn realisatiestrategie	33
3.2 Krachtige regionale samenwerking	33
3.3 Gezamenlijk en gedragen toekomstperspectief	33
3.4 De beweging op gang	34
4. Bestuurskracht	37
4.1 Gedifferentieerde benadering per regio	38
4.2 Provinciale bestuurskracht	38
4.3 Krachtig bestuur voor Zuid-Limburg	40
4.4 Krachten bundelen in Midden-Limburg	42
4.5 Noord-Limburg op eigen kracht	43
Bijlagen:	45
1. Opdracht, werkwijze en verantwoording commissie.	
2. Krimp in Limburg: de feiten, cijfers en prognoses.	
3. Hoofdpijn bevindingen en conclusies 'Verslag van werkzaamheden tot en met juli 2010'.	
4. Overzicht gesprekspartners.	
5. Documentenoverzicht.	

Voorwoord

Sinds enige jaren neemt de bevolkingsomvang in bepaalde delen van Zuid-Limburg gestaag af. Ook andere regio's in Limburg krijgen de komende periode te maken met een dalend aantal inwoners. Daarnaast verandert de samenstelling van de bevolking in Limburg. De bevolking vergrijsst en ontgroent. Limburg is niet uniek, maar kent wel een demografische voorsprong ten opzichte van andere gebieden in Nederland.

Een dalende bevolking en de veranderende samenstelling van de bevolking hebben gevolgen voor de leefbaarheid en de economische vitaliteit van gebieden. De potentiële beroepsbevolking neemt af, de woningmarkt raakt ontspannen, het draagvlak voor voorzieningen en diensten neemt af en de financiën van overheden en maatschappelijke organisaties komen onder druk te staan.

De provincie Limburg is zich bewust van de gevolgen die krimp heeft voor burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden. Het college van Gedeputeerde Staten heeft eind 2009 de 'Adviescommissie Deetman Bevolgingskrimp Limburg' ingesteld. Opdracht aan onze commissie was om Gedeputeerde Staten te adviseren over strategische keuzes voor de wijze waarop de demografische veranderingen als kans kunnen worden benut in relatie tot de sociaaleconomische ambities van de provincie.

Als commissie richten we ons niet op het bestrijden van bevolgingskrimp. Het gaat erom adequaat met de effecten van bevolkingsdaling om te gaan. De opgave is dan om met minder mensen het niveau van welzijn en welvaart te behouden en zo mogelijk te versterken. Begrippen als 'waarde creëren' en 'perspectief ontwikkelen' staan centraal in de opgave. Met het begrip 'waardecreeatie' kiezen we voor een positieve benaderingswijze van het krimpvraagstuk, gericht op innovatie en het benutten van kansen, op basis van sterke punten die in de regio aanwezig zijn.

Als resultaat van onze inzet hebben we niet alleen dit eindrapport opgesteld. We hebben ons gericht op beweging realiseren tijdens het proces, bij overheden en maatschappelijke actoren. Om dat te realiseren, spraken we in de eerste helft van 2010 met een groot aantal betrokkenen en namen we kennis van vele beschikbare beleidsdocumenten. Halverwege 2010 brachten we een tussentijds verslag uit van onze werkzaamheden. Daarin formuleerden we onze voorlopige bevindingen en tussentijdse conclusies. Deze eindrapportage is gebaseerd op onze bevindingen en conclusies, zoals verwoord in ons tussentijdse verslag. Ons 'Verslag van werkzaamheden tot en met juli 2010' kunt u beschouwen als deel 1 van ons advies.

De tweede helft van 2010 stond in het teken van het delen en toetsen van deze bevindingen en conclusies. Op basis daarvan formuleerden we onze oplossingsrichtingen en aanbevelingen en werkten we toe naar deze eindrapportage, deel 2 van ons advies.

In het eerste hoofdstuk van deze eindrapportage werken we de hoofdlijn van ons advies uit: Creëer ruimte voor waardevermeerdering. In het hoofdstuk daarna gaan we nader in op de hoofdpunten van een realistisch sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief voor Limburg op de lange termijn. Hoofdstuk drie beschrijft de realisatiestrategie om dit toekomstperspectief te realiseren. In het vierde hoofdstuk werken we ons advies uit voor de versterking van de bestuurskracht en doorzettingsmacht in Limburg.

Onze opdracht en werkwijze staan beschreven in de eerste bijlage bij deze rapportage. De feiten, cijfers en prognoses over de krimpsituatie in Limburg zijn weergegeven in bijlage twee. In de derde bijlage hebben we de hoofdlijn van onze tussentijdse bevindingen en voorlopige conclusies samengevat, zoals verwoord in het 'Verslag van werkzaamheden tot en met juli 2010', dat we in september 2010 uitbrachten. De overzichten van geraadpleegde gesprekspartners en documenten zijn opgenomen als bijlagen vier en vijf.

Ons advies is niet uitsluitend gericht aan de provincie en beperkt zich niet tot provinciaal beleid. De commissie spreekt met deze eindrapportage nadrukkelijk ook gemeenten, regio's, maatschappelijke actoren, de Rijksoverheid en bedrijven aan, met oog voor de intermediaire rol die de provincie vervult.

Als commissie zijn wij van mening dat het vraagstuk van demografische ontwikkelingen in de provincie Limburg urgent en gecompliceerd is. De demografische veranderingen in de provincie Limburg vragen om innovatieve ideeën, onderscheidende, onorthodoxe aanpakken, effectieve vormen van samenwerking en om doorzettingsmacht om visies, ideeën en plannen succesvol tot uitvoering te brengen. Met onze inzet en met deze rapportage beogen we daar een relevante bijdrage aan te leveren.

De Adviescommissie Deetman
Bevolkingskrimp Limburg,

Drs. W.J. Deetman (voorzitter)
Drs. J.H.H. Mans
Drs. P. Zevenbergen

18 februari 2011

Samenvatting

Ruimte voor waardevermeerdering

De opgave van demografische veranderingen in Limburg beschouwen we als een urgente en gecompliceerde opgave, waarbij het erom gaat met minder mensen het niveau van welzijn en welvaart te behouden en zo mogelijk te versterken. De hoofdlijn van ons advies, als antwoord op deze opgave, luidt: Creëer ruimte voor waardevermeerdering. Ruimte in de letterlijke zin van fysieke ruimte, die vrijkomt na sanering en herstructurering. Ruimte in de zin van mogelijkheden om bestaande wet- en regelgeving en beschikbare middelen op andere manieren in te zetten, passend bij een situatie van bevolkingskrimp. En ruimte in de zin van ruimte voor creativiteit en innovatie, gericht op waardecreatie in de samenleving.

Om ruimte voor waardevermeerdering te kunnen creëren, is het noodzakelijk een inspirerend, samenbindend en realistisch sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief te ontwikkelen op regionaal schaalniveau, voor de lange termijn, gericht op het realiseren van een nieuwe, evenwichtige situatie die (weer) meerwaarde oplevert. Het realiseren van deze nieuwe situatie vereist innovatie, waarbij steeds geredeneerd en gewerkt wordt vanuit de kracht die in Limburg aanwezig is.

‘Een vitale economie’, ‘Toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs’, ‘Een goed werkende woningmarkt’ en ‘Zorg op maat’ zijn de hoofdpunten die een plek verdienen in het toekomstperspectief voor Limburg op de lange termijn.

Een transformatieopgave

De weg naar een nieuwe situatie van waardevermeerdering, beschouwen we als een opgave van sanering en herstructurering. Een transformatieopgave, die betrekking heeft op een bepaalde periode en die incidentele investeringen vergt.

Deze opgave dient op korte termijn en voortvarend ter hand genomen te worden. Hoe sneller deze transformatieopgave wordt opgepakt, hoe korter de termijn die nodig is om de nieuwe situatie van waardecreatie te bereiken en hoe eerder aan voorwaarden is voldaan voor een situatie waarin investeringen (weer) meerwaarde kunnen genereren.

De financiële strategie

Uitgangspunt voor de financiële strategie is het toekomstperspectief op regionaal schaalniveau. Dit betekent een inspirerend perspectief presenteren, waarvoor partijen zijn te interesseren en waaraan partijen een bijdrage, ook in financiële zin, willen leveren om dat perspectief te realiseren. Het gaat dan om financiering vanuit de betrokken overheden, en daarnaast om bijdragen van andere financiers, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven. Partijen die geïnspireerd zijn door het toekomstperspectief en die belang hebben bij de realisatie van dat perspectief. Zo kan het vliegwiel van transformatie op gang worden gebracht.

Het initiatief voor het op gang brengen van dit vliegwiel ligt bij de provincie, de regio's en de gemeenten in Limburg. Duidelijk is ook dat de opgave, die voortvloeit uit de demografische veranderingen in Limburg, de macht en de kracht van provincie, regio's en gemeenten in Limburg te boven gaat. De commissie acht de betrokkenheid van de Rijksoverheid onontkoombaar. Bijzondere omstandigheden maken bijzondere maatregelen legitiem en nodig. De commissie adviseert de provincie om in samenspraak met de regio's (te beginnen met Topregio Zuid-Limburg) en het Rijk een convenant te sluiten. Dit betekent dat het Rijk zich verbindt aan het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief voor Zuid-Limburg. En dat op basis daarvan nadere afspraken worden gemaakt over bijdragen. Het gaat dan om bijdragen in financiële zin en om de aanpak van knellende wet- en

regelgeving voor krimpregio's. Daarnaast heeft het gezag en de betrokkenheid van de minister betekenis in periodiek overleg over bestuurskracht, financiële arrangementen en over de voortgang van uitvoering van adviezen. Daarbij kan het Rijk voorwaarden verbinden aan haar betrokkenheid.

De realisatiestrategie

De opdracht aan de regio's Zuid-, Midden- en Noord-Limburg is om nadere uitwerking te geven aan de ontwikkeling van een sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief op regionaal schaalniveau. De verantwoordelijke overheden op regionaal schaalniveau zijn hiervoor de aangewezen partijen, om zo zelf grip te krijgen op de eigen toekomst.

Het toekomstperspectief vraagt om maatwerk per regio, gericht op het versterken van sterke en kansrijke ontwikkelingen in de regio, die (perspectief bieden op) waarde creëren in de toekomst.

De opgaven, die gepaard gaan met demografische veranderingen, zijn te beschouwen als maatschappelijke opgaven. Het adequaat aanpakken van deze opgaven vraagt om de betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid van burgers (actief burgerschap), maatschappelijke partijen en bedrijfsleven. Dat betekent het aanspreken van burgers, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven als medestanders voor het formuleren (en realiseren) van oplossingen. Bij de overheden op regionale schaal ligt het initiatief voor de organisatie van dit proces en de inrichting van een krachtige vorm van regionale samenwerking. Voor de provincie is een cruciale rol weggelegd als bondgenoot, facilitator en financier.

Hoofdpunten toekomstperspectief Limburg

We benoemen onderstaande onderwerpen als hoofdpunten voor het toekomstperspectief voor Limburg op de lange termijn:

- Een vitale economie.
- Toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs.
- Een goed werkende woningmarkt.
- Zorg op maat.

De basis voor waardecreatie op lange termijn is gelegen in een **vitale economie** voor Limburg. Het toekomstperspectief voor Limburg dient daarom te vertrekken vanuit een economisch krachtige situatie, op basis van de huidige economisch sterke punten van Limburg. Een expliciete keuze voor een beperkt aantal speerpunten en het vasthouden aan de focus daarop, acht de commissie cruciaal om op bepaalde gebieden te kunnen excelleren. Om zo een economische situatie te realiseren, die onderscheidend is ten opzichte van ontwikkelingen elders in Nederland en daarbuiten. De commissie benoemt de volgende kansrijke economische speerpunten:

- A. Chemelot Campus
- B. Healthcare
- C. Financieel-administratief cluster
- D. Maasplassen Midden-Limburg
- E. Greenport Venlo
- F. Innovatief midden- en kleinbedrijf

In relatie tot deze speerpunten benoemen we twee specifieke randvoorwaarden. Als eerste de voorwaarde van sociaal-maatschappelijke innovatie. Daarbij gaat het om het stimuleren van eigen verantwoordelijkheid (actief burgerschap en zelfredzaamheid) en om het bouwen aan gezamenlijk vertrouwen in en het grip krijgen op de eigen toekomst. Als tweede voorwaarde benoemen we het creëren van een internationale school.

Keuzes maken en de focus daarop vasthouden, heeft ook consequenties voor onderwerpen waar de focus niet langer op gericht dient te worden. In dit verband benoemen we Avantis en de huidige benadering van internationale samenwerking.

Toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs is cruciaal voor het creëren van waardevermeerdering. In dit kader benadrukt de commissie de volgende onderwerpen.

- Ruimte voor innovatie. De commissie beschouwt beschikbare fysieke ruimte rondom een universiteit of hoge school als een cruciale factor voor het realiseren van succesvolle innovatieve ontwikke-

lingen. De commissie adviseert in dit kader om bij opgaven op het terrein van ruimtelijke ordening, bij vrijval van ruimte en bij opgaven van herstructurering, expliciet aandacht te besteden aan het letterlijk bieden van fysieke ruimte voor creativiteit en innovatie rondom kennisinstellingen.

- De kracht van het hoger en universitair onderwijs. De commissie adviseert voortvarend uitvoering te geven aan het position paper “Versnelling en versterking”, om daarmee een bijdrage te leveren aan de versnelling van de sociaaleconomische ontwikkeling van de regio. Het Rijk dient hier als convenantpartner bij betrokken te zijn.
- Kwaliteit en bereikbaarheid van het onderwijs. Het kwaliteitsprincipe dient leidend te zijn in de discussie over spreiding of clustering van onderwijsvoorzieningen. Daarnaast dient de inzet gericht te zijn op het verder terugbrengen van het aantal drop outs uit het onderwijs. Tegelijkertijd is aandacht nodig voor de bereikbaarheid van het onderwijs. Dat vereist mogelijk voorzieningen op het gebied van leerlingenvervoer.
- Match onderwijs & arbeidsmarkt. De praktijkgerichtheid van voortgezet onderwijs, het middelbaar en hoger beroepsonderwijs is cruciaal en dient gericht te zijn op de aansluiting van het onderwijs op de vraag naar arbeid. Allianties tussen onderwijs en bedrijfsleven dienen nadrukkelijk onderdeel uit te maken van het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief voor Limburg.
- Toekomstbestendige spreidingsplannen voor het onderwijs. In dit kader adviseren we om, onder regie van de provincie, een toekomstbestendig spreidingsplan te ontwikkelen voor het primair onderwijs tot en met het middelbaar en hoger beroepsonderwijs op het schaalniveau van Zuid-Limburg, dat op termijn op te schalen is naar het schaalniveau van geheel Limburg.

Het realiseren van **een goed werkende woningmarkt** beschouwt de commissie als een cruciaal onderdeel van het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief voor Limburg op de lange termijn. Voor het realiseren van een goed werkende woningmarkt, formuleert de commissie per regio en voor de provincie de volgende aanbevelingen.

- Voor Zuid-Limburg achten we het noodzakelijk de sanering van het woningbestand planologisch groter aan te pakken, vanuit een langetermijnperspectief. Concreet betekent dit het aanbrengen van samenhang tussen de herstructureringsvisie Parkstad, de woonvisie Sittard-Geleen en de woonvisie Maastricht Heuvelland. Om zo toe te werken naar één herstructureringsvisie op het schaalniveau van Zuid-Limburg.
- Voor Midden-Limburg acht de commissie het cruciaal deze regio te beschouwen als één woningmarkt. Een gezamenlijke en gedeelde woonvisie op het schaalniveau van Midden-Limburg dient dan ook onderdeel uit te maken van het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief voor deze regio.
- De opgave om in Noord-Limburg een goed werkende woningmarkt te realiseren, bestaat uit de volgende onderdelen:
 - De reguliere opgave van herstructurering van de gedateerde woningvoorraad uit de jaren '60 en '70.
 - Het realiseren van de aansluiting tussen vraag naar en het aanbod van woningen, gezien de veranderende samenstelling van de bevolking.
 - Het huisvesten en integreren van arbeidsmigranten.
- Voor de provincie is een belangrijke rol weggelegd in het bevorderen van de ontwikkeling van de toekomstperspectieven op regionaal schaalniveau. Een goed werkende woningmarkt dient hier onderdeel van uit te maken. De provincie beschikt over relevante (wettelijke) instrumenten om aan deze rol invulling te geven. Daarnaast kan de provincie in financiële zin een bijdrage leveren

aan de incidentele investeringen die nodig zijn om de transformatie (sanering en herstructurering) te realiseren.

Zorg op maat

De commissie beschouwt de demografische opgave voor de zorg ook als een opgave van waardecreatie. Concentratie en differentiatie van zorg bieden de beste garanties voor kwaliteit van goede zorg. Om te komen tot een passende concentratie en differentiatie van zorg, acht de commissie het noodzakelijk spreidingsplannen te maken op het niveau van de regio. De commissie ziet voor het opstellen van dergelijke spreidingsplannen nadrukkelijk een rol weggelegd voor de provincie.

Innovatie in de zorg zal tegelijkertijd gericht moeten zijn op preventie en het stimuleren van zelfredzaamheid of zelfzorgzaamheid van burgers. Vanuit de zorginstellingen is het vervolgens van belang de omslag te maken van aanbod- naar vraaggericht opereren.

Bestuurskracht

De commissie adviseert het provinciebestuur een gedifferentieerde benadering per regio te hanteren, in aansluiting op wat per regio nodig is. Voor de provincie Limburg ziet de commissie op hoofdlijnen de volgende rol weggelegd:

- Een stevige economische agenda ontwikkelen.
- Bijdragen aan samenhangende oplossingen op regionaal schaalniveau.
- Bevorderen van onderlinge afstemming tussen regio's.
- Regie voeren op provinciaal niveau op het gebied van woningbouw en bedrijventerreinen.
- Versnellen van de realisatie van de transformatieopgave (uitgaande van de voorwaarde dat de financiële positie van de provincie Limburg in ieder geval niet wordt verzwakt).
- Vervullen van een trekkersrol in de ontwikkeling van kennis en methodiek, verder bevorderen van bewustwording, bijeenbrengen en organiseren van netwerken en belanghebbenden en bevorderen van samenwerking.

De urgentie van de opgave in Zuid-Limburg vraagt op korte termijn om onorthodoxe maatregelen om de bestuurskracht en doorzettingsmacht te vergroten. Partnerschap en gezamenlijk acteren van provincie en gemeenten in de regio zijn vereist. Dit krijgt gestalte in de vorm van een Taskforce, bestaande uit gouverneur Frissen, de burgemeesters van Sittard-Geleen, Heerlen en Maastricht en een aantal zwaargewichten vanuit maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Deze Taskforce krijgt de verantwoordelijkheid de transformatieopgave te realiseren. Het Rijk dient zich bestuurlijk aan deze aanpak te verbinden en als externe toets te fungeren.

Voor Midden-Limburg achten we het cruciaal dat de twee centrumgemeenten de beweging naar elkaar toe verder maken, om gezamenlijk een gedeeld toekomstperspectief voor Midden-Limburg te ontwikkelen.

Voor Noord-Limburg achten we het van belang dat de regio een realistisch toekomstperspectief ontwikkelt. De regio Noord-Limburg dient daartoe de eigen kracht te organiseren en voort te bouwen op de strategische regiovisie die eerder ontwikkeld is. Daarbij vragen we expliciet aandacht voor de bijzondere opgave voor de integratie van arbeidsmigranten.

1.

Ruimte voor waardevermeerdering

1.1 Hoofdlĳn advies

Het vraagstuk van demografische ontwikkelingen in de provincie Limburg is urgent en gecompliceerd. Zoals benadrukt in ons voorwoord, vragen de demografische veranderingen in de provincie Limburg om innovatieve ideeën, onderscheidende, onorthodoxe aanpakken, om effectieve vormen van regionale samenwerking en om doorzettingsmacht om visies, ideeën en plannen succesvol tot uitvoering te brengen.

De opgave van demografische veranderingen beschouwen we als een opgave om met minder mensen het niveau van welzijn en welvaart te behouden en zo mogelijk te versterken.

Als antwoord op dit vraagstuk, formuleren we de hoofdlĳn van ons advies als volgt: Creëer ruimte voor waardevermeerdering.

Een dalende bevolking en vooral een dalend aantal huishoudens betekent minder woningen en minder voorzieningen. Met de sanering en herstructurering die hiermee gepaard gaat, ontstaat nieuwe ruimte. Voor de herinrichting van die nieuwe ruimte dienen partijen zich te richten op innovatieve ontwikkelingen en op (combinaties van) nieuwe functies die in de toekomst weer meerwaarde kunnen genereren.

Voor het creëren van ruimte voor waardevermeerdering achten we het noodzakelijk een inspirerend, samenbindend en realistisch sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief te ontwikkelen voor de lange termijn. Dat perspectief dient gericht te zijn op het realiseren van een nieuwe, evenwichtige situatie die (weer) meerwaarde oplevert.

De commissie beschouwt de verantwoordelijke overheden op regionaal schaalniveau als de aangewezen partijen voor het ontwikkelen van een dergelijk toekomstperspectief (zie ook paragraaf 1.4). Het ontwikkelen van een toekomstperspectief biedt de verantwoordelijke overheden op het regionale schaalniveau de mogelijkheid om zelf grip te krijgen op de eigen toekomst. Het toekomstperspectief vraagt om maatwerk per regio, gericht op het versterken van sterke en

kansrijke ontwikkelingen in de regio, die (perspectief bieden op) waarde creëren in de toekomst.

Van de betrokken overheden vraagt dit om het formuleren van realiseerbare ambities en doelstellingen en het organiseren van het proces om burgers, bedrijfsleven en maarschappelijke organisaties effectief te betrekken bij en te laten participeren in het proces van totstandkoming van het toekomstperspectief. Daarbij is het van belang het proces zodanig in te richten dat bij betrokken partners mede-eigenaarschap ontstaat van het toekomstperspectief, zodat zij ook bereid zijn medeverantwoordelijkheid te dragen voor de uitvoering ervan. Immers, adequaat omgaan met de gevolgen van demografische veranderingen is niet het exclusieve domein van overheden.

Het opvolgen van de adviezen in deze rapportage levert daarmee een belangrijke bijdrage aan het bevorderen van draagvlak bij burgers en relevante partners. We gaan hier in het derde hoofdstuk nader op in. Gezamenlijk vertrouwen in de toekomst vormt daarmee de essentiële basis voor een realistisch, inspirerend en samenbindend toekomstperspectief.

1.2 Een transformatieopgave

De weg naar een nieuwe situatie van waardevermeerdering, beschouwen we als een opgave van sanering en herstructurering. Een transformatieopgave, die betrekking heeft op een bepaalde periode en die incidentele investeringen vergt. Het realiseren van een nieuwe situatie die (weer) meerwaarde oplevert, vereist innovatie, waarbij steeds geredeneerd en gewerkt wordt vanuit de kracht die in Limburg aanwezig is.

De commissie kiest hiermee voor een positieve benaderingswijze van het krimpvraagstuk, gericht op het benutten van kansen, op basis van sterke punten die in Limburg reeds aanwezig zijn.

De commissie adviseert de verantwoordelijke overheden deze opgave op korte termijn en voortvarend ter hand te nemen. Hoe sneller deze transformatieopgave wordt opgepakt, hoe korter de termijn die nodig is om de nieuwe situatie van waardecreatie te bereiken en

hoe eerder aan voorwaarden is voldaan voor een situatie waarin investeringen (weer) meerwaarde kunnen genereren.

De commissie ziet voor de provincie Limburg een belangrijke rol weggelegd voor het versnellen van de realisatie van deze transformatieopgave. Uitgaande van de voorwaarde dat de financiële positie van de provincie Limburg in ieder geval niet wordt verzwakt, roept de commissie de provincie op de verantwoordelijkheid te nemen om deze versnelling te bewerkstelligen.

1.3 De financiële strategie

In deze paragraaf beschrijven we de hoofdlijn van de te hanteren financiële strategie voor de aanpak van de transformatieopgave.

Uitgangspunt voor de financiële strategie is een inspirerend, samenbindend en realistisch sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief op regionaal schaalniveau. Dit betekent een concept presenteren, waarvoor partijen zijn te interesseren en waaraan partijen een bijdrage willen leveren om dat perspectief te realiseren. Zo vinden partijen elkaar op het realiseren van ambities en doelen en het bereiken van oplossingen.

De confrontatie van het te ontwikkelen toekomstperspectief met het beeld van de huidige situatie maakt duidelijk wat de transformatieopgave behelst. De ambitie van ruimte creëren voor waardevermeerdering moet het voor partijen aantrekkelijk maken zich aan deze opgave te verbinden.

Met het inspirerende en samenbindende toekomstperspectief als basis, dient het transitieproces zo snel mogelijk op gang te worden gebracht, op basis van incidentele financiering. Het gaat dan om financiering vanuit de betrokken overheden, en daarnaast om bijdragen van andere financiers, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven; partijen die geïnspireerd zijn door het toekomstperspectief en die belang hebben bij de realisatie van dat perspectief. Zo kan het vliegwiel van transformatie op gang worden gebracht.

Het initiatief voor het op gang brengen van dit vliegwiel, ligt bij de provincie, de regio's en de gemeenten in Limburg. Richting de commissie hebben deze partijen ook de bereidheid uitgesproken hun verantwoordelijkheid te nemen. Dat gebeurt overigens in bepaalde delen van Limburg al volop (zie daarvoor ons voortgangsverslag van september 2010).

Duidelijk is ook dat de opgave, die voortvloeit uit de demografische veranderingen in Limburg, de macht en de kracht van provincie, regio's en gemeenten in Limburg te boven gaat. Het rapport 'Bevolkingsdaling, gevolgen voor bestuur en financiën', van de Raad voor het openbaar bestuur en de Raad voor de financiële verhoudingen concludeerde reeds in maart 2008 dat krimpgemeenten voor herstructureringsopgaven kunnen komen te staan die hun financiële draagkracht te boven gaan. We illustreren dit met het volgende voorbeeld.

Het terugbrengen van de leegstand in Parkstad van 7% naar het landelijke gemiddelde van 4% betekent volgens een maatschappelijke kosten-batenanalyse een herstructureringsopgave van € 500 miljoen. Ook in andere delen van Zuid-Limburg gaat het om fundamentele aanpassingen en om substantiële herstructureringsopgaven.

Betrokkenheid Rijksoverheid

De commissie acht de betrokkenheid van de Rijksoverheid onontkoombaar. We constateren dat het vraagstuk van bevolkingsdaling door het Rijk gezien wordt als een nationale opgave. Getuige het in 2009 opgestelde Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling 'Krimpen met kwaliteit', de Nationale Bestuurdersconferenties Krimp, die het Rijk jaarlijks organiseert, en het beleggen van de coördinerende rol voor het krimp dossier bij de minister van BZK.

De commissie constateert bij de minister van BZK de bereidheid om conceptueel en integrerend over het vraagstuk van bevolkingsdaling na te denken, op basis van perspectieven voor de lange termijn.¹

Tegelijkertijd constateert de commissie dat bevolkingskrimp als zodanig niet voorkomt in de Rijksbegroting! Dat is merkwaardig als we ons realiseren dat de demografische veranderingen een majeure beleidsopgave vormen voor de komende 30 jaar. Geen aandacht voor het fenomeen krimp in de Rijksbegroting, betekent dat de Rijksbegroting ongevoelig is voor krimp. De transformatieopgave voor Limburg gaat gepaard met forse bedragen, zoals we met het voorbeeld van Parkstad hiervoor hebben geïllustreerd.

21 Gemeenten in Limburg ontvangen momenteel de extra krimp toeslag vanuit het gemeentefonds. Naarmate meer gemeenten in Nederland te maken krijgen met krimp (en dat zal komende jaren gebeuren), en deze extra toeslag op meer gemeenten wordt toegepast, zal deze toeslag voor krimp gemeenten in Limburg – bij het huidige allocatiemechanisme van het gemeentefonds – kleiner worden.

De commissie is van mening dat van provincie, regio's en gemeenten in Limburg niet verwacht kan worden dat zij de uit te voeren transformatieopgave zelfstandig kunnen bekostigen. Bijzondere omstandigheden maken bijzondere maatregelen legitiem en nodig.

De commissie adviseert de provincie om in samenspraak met de regio's (te beginnen met Topregio Zuid-Limburg) en het Rijk een convenant te sluiten. Dit betekent dat het Rijk zich verbindt aan het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief voor Zuid-Limburg. En dat op basis daarvan nadere afspraken worden gemaakt over bijdragen. Het gaat dan om bijdragen in financiële zin (ruimte bieden om bestaande middelen op andere manieren te gebruiken, bijvoorbeeld vanuit ISV, van OCW² of de Nationale Agenda Herbestemming) en om de aanpak van knellende wet- en regelgeving voor krimp regio's. Daarnaast heeft het gezag en de betrokkenheid van de minister betekenis in periodiek overleg over bestuurskracht, financiële arrangementen en over de voortgang van uitvoering van adviezen.

Daarbij kan het Rijk voorwaarden verbinden aan haar betrokkenheid. Deze voorwaarden kunnen betrekking hebben op het vaststellen van het sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief voor een bepaalde datum, het opstellen van een geoperationaliseerd plan van aanpak en de organisatie van bestuurskracht en doorzettingsmacht. Deze onderwerpen komen in het vervolg van deze rapportage nader aan de orde.

¹ Zie ook de brief van Minister Donner aan de Tweede Kamer, betreffende "Wijknaanpak en Vogelaarheffing", van 28 januari 2011, kenmerk DGWWI/PW 2011037374, samen met persbericht "Minister Donner: Brede inzet op leefbaarheid steden en dorpen."

² Een voorbeeld op het terrein van het onderwijs betreft het bieden van ruimte om de kleine-scholentoeslag te gebruiken in krimp gemeenten. De bekostiging vanuit het Ministerie van OCW is gebaseerd op aantallen leerlingen. Minder leerlingen in Limburg betekent € 10 miljoen minder geld naar Limburg. Het voorstel om ruimte te bieden gaat er dan om dat geld minder snel uit de regio terug te halen en dat geld te laten benutten voor de aanpak van de transformatieopgave (sluiten of clusteren onderwijsvoorzieningen).

1.4 Opdracht aan regio's

In het volgende hoofdstuk vervolgen we de beschrijving van onze aanbevelingen, uitgewerkt in de hoofdpunten van het perspectief voor Limburg op de lange termijn. Wij concentreren ons op de volgende vier hoofdpunten:

- Een vitale economie.
- Toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs.
- Een goed werkende woningmarkt.
- Zorg op maat.

De vragen die demografische veranderingen met zich meebrengen, raken vrijwel alle (beleids)terreinen. De commissie kiest er bewust voor zich te concentreren op deze vier hoofdpunten. Nu bewuste keuzes maken voor vooruitgang (in plaats van breed inzetten op alle terreinen) en de focus daarop vasthouden, beschouwt de commissie als cruciale voorwaarden voor het daadwerkelijk realiseren van innovatie en meerwaarde vanuit kansrijke economische speerpunten. Daarbij is de commissie van mening dat gerichte inzet op deze hoofdpunten wellicht ook een positieve uitwerking kan hebben op andere (krimperelateerde) onderwerpen als voorzieningen, duurzaamheid en infrastructuur.

Als opdracht aan de regio's Zuid-, Midden- en Noord-Limburg formuleren we het volgende: Geef op basis van deze onderwerpen nadere uitwerking aan de ontwikkeling van een sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief op regionaal schaalniveau.

De commissie beschouwt Zuid-Limburg als één samenhangende regio. Op de thema's economie, onderwijs, woningmarkt en zorg is er een duidelijke samenhang op het schaalniveau van Zuid-Limburg³.

Voor de provincie is voor het uitvoeren van deze opdracht een cruciale rol weggelegd als bondgenoot, facilitator en financier. De bestuurskracht en doorzettingsmacht, die nodig zijn op regionaal schaalniveau voor de ontwikkeling van deze perspectieven en de uitvoering daarvan, komt nader aan de orde in het vierde hoofdstuk van deze rapportage. De commissie stelt daarvoor een gedifferentieerde benadering per regio voor, gebaseerd op de demografische ontwikkelingen die verschillen per regio.

Behalve voor de verschillen tussen regio's, vraagt de commissie nadrukkelijk ook aandacht voor de onderlinge interdependentie tussen de regio's binnen Limburg. Zo is DSM weliswaar gevestigd in Zuid-Limburg, maar heeft deze onderneming een uitwerking op een aanzienlijk hoger schaalniveau. De Universiteit Maastricht is betrokken bij de ontwikkeling van Greenport Venlo. Ook voor de werking van de arbeidsmarkt en de woningmarkt geldt dat deze zich niet vanzelfsprekend beperkt tot het schaalniveau van een regio. Deze voorbeelden illustreren de noodzaak voor de regio's binnen Limburg om de ontwikkeling van hun toekomstperspectief te organiseren in onderlinge samenhang, met oog voor de interdependentie tussen regio's. De commissie beschouwt het bevorderen van deze onderlinge afstemming daarnaast als een belangrijke taak voor de provincie.

³ De Universiteit Utrecht heeft recent een analyse uitgevoerd naar samenhangende gebieden (gebaseerd op mobiliteitsbewegingen). In dit onderzoek kwam Zuid-Limburg naar voren als uitgesproken gebied met sterke interne samenhang, met name op de terreinen van wonen en werken.

2.

Hoofdpunten

toekomstperspectief Limburg

2.1 Een vitale economie

De basis voor waardecreatie op lange termijn is gelegen in een vitale economie voor Limburg. Zoals uit vele onderzoeken blijkt, is werkgelegenheid een cruciale factor voor mensen om zich te vestigen. Het toekomstperspectief voor Limburg dient daarom te vertrekken vanuit een economisch krachtige situatie. De huidige economisch sterke punten van Limburg dienen daarvoor als basis. Daarnaast is het van belang nieuwe unieke en innovatieve mogelijkheden te benutten.

Een expliciete keuze voor een beperkt aantal speerpunten en het vasthouden aan de focus daarop acht de commissie cruciaal om op bepaalde gebieden te kunnen excelleren, om zo een economische situatie te realiseren, die onderscheidend is ten opzichte van ontwikkelingen elders in Nederland en daarbuiten.

De commissie benoemt de volgende kansrijke economische speerpunten:

- A. Chemelot Campus
- B. Healthcare
- C. Financieel-administratief cluster
- D. Maasplassen Midden-Limburg
- E. Greenport Venlo
- F. Innovatief midden- en kleinbedrijf

Brainport 2020

De commissie merkt hierbij op dat deze economische speerpunten, voor zover relevant, betrokken zijn of worden bij Brainport 2020. Daarbij plaatst de commissie de kanttekening dat partijen zich ervan bewust dienen te zijn dat de oorsprong van Brainport ligt in Eindhoven. De commissie onderschrijft dat verbreding van Brainport 2020 naar het schaalniveau van Zuidoost-Nederland kansen biedt voor Limburg. Ook in het kader van Brainport benadrukt de commissie dat Limburg zich dient te richten op het verder versterken van reeds aanwezige economisch sterke punten. Zo werkt Limburg vanuit de eigen kracht en positioneert Limburg zich als aantrekkelijke partner voor samenwerking in breder verband. Brainport 2020 tot een succes maken, vereist vervolgens dat hiervoor

middelen beschikbaar worden gesteld en dat een krachtige uitvoeringsorganisatie wordt ingericht.

Liof

In verschillende gesprekken van de commissie is het Liof⁴ ter sprake gebracht. Redenerend vanuit de opgaven voor de lange termijn voor de provincie Limburg, ziet de commissie een belangrijke rol weggelegd voor een externe motor als aanjager voor het realiseren van deze langetermijnopgaven. In de gevoerde gesprekken is het de commissie opgevallen dat gesprekspartners – in relatie tot deze gewenste externe motor – voor het Liof nauwelijks een rol zien weggelegd. In dit kader geeft de commissie het provinciebestuur ter overweging zich nader te beraden op het huidige functioneren van het Liof en op de toekomstige taak die de provincie voor het Liof ziet weggelegd.

Kansrijke economische speerpunten en randvoorwaarden

We lichten de kansrijke economische speerpunten van Limburg hierna nader toe. Vervolgens gaan we in deze paragraaf nader in op enkele specifieke randvoorwaarden, te weten de sociaal-maatschappelijke innovatie en een internationale school (punten G en H). Tot besluit van deze paragraaf staan we stil bij de consequenties van keuzes maken en het vasthouden van de focus (punt I).

⁴ *NV Industriebank LIOF, Limburgse ontwikkelings- en investeringsmaatschappij.*

A. Chemelot Campus

Chemische industrie

Van oudsher is de industriële productie een krachtig economisch speerpunt in Limburg. Op dit terrein kan de economie in Limburg zich de komende jaren verder versterken. De Chemelot Campus fungeert als belangrijke aanjager daarvoor. Hierin ligt een samenwerking van de provincie Limburg, DSM Nederland, de Universiteit Maastricht en Maastricht University Medical Centre. De focus ligt op de werkterreinen material sciences, life sciences, natuurwetenschappen en de snijvlakken van deze werkterreinen.

Chemelot is méér dan een industrieterrein. Het is een unieke chemie- en materialencommunity die zorgt voor een versnelde businessgroei via de open uitwisseling van ideeën. Chemelot is ontworpen vanuit één centrale gedachte: het samenbrengen van kennis en vaardigheden, die normaliter alleen toebehoren aan grote organisaties, en deze toepassen binnen een flexibele community van kleine en grote chemische bedrijven, die de kijk op de chemische industrie ingrijpend verandert.

De Chemelot Campus wordt ontwikkeld op basis van een gezamenlijke aanpak waarbij universitair onderwijs en onderzoek, bedrijfsleven en overheid in een zogenaamde 'triple helix organisatie' worden geïntegreerd. De afspraak is dat partijen personele inzet, kennis en geld investeren. Uitgangspunt is dat de doelstellingen en expertise van ieder der partijen complementair zijn. De commissie beschouwt deze campus als een goed voorbeeld waar de match wordt gemaakt tussen onderwijs, onderzoek, overheid en arbeidsmarkt.

Centers of experience

Een unieke combinatie van bedrijven heeft zich inmiddels gevestigd op de Chemelot Campus. Opleidingen op bijvoorbeeld het terrein van material science dienen optimaal aan te sluiten bij de vraag naar arbeid in de industriële productie. Dit krijgt invulling in de vorm van 'centers of experience'. Het inlooplab, een gezamenlijk initiatief van DSM en de Hogeschool Zuyd, is hier een sprekend voorbeeld van.

Voeding, toxicologie en gezondheid

Op het terrein van voeding en gezondheid werkt DSM samen met Nutrim (Nutrition and Toxicology Research Institute Maastricht). Nutrim is een onderdeel van de Universiteit Maastricht en verricht fundamenteel en toegepast onderzoek naar de rol van voeding in het ontstaan, de behandeling en preventie van metabole ontregelingen bij kanker en chronische aandoeningen zoals obesitas, diabetes, chronische longziekten en chronische darmaandoeningen. Naast het verrichten van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van voeding en (voedings)toxicologie heeft Nutrim tot doel het scheppen van een infrastructuur en het organiseren en geven van opleidingen voor wetenschappelijke onderzoekers in opleiding.

De samenwerking tussen DSM en Nutrim is gericht op gezamenlijk onderzoek naar de ontwikkeling en toepassing van voeding met gezondheidsbevorderende effecten. DSM Food Specialties ontwikkelt voedingsingrediënten die passen in een gezondheidsbevorderend dieet. Nader onderzoek is gericht op mogelijkheden van deze voedingsingrediënten, toegepast in een dieet ter preventie van chronische ziekten en aandoeningen.

De commissie beschouwt dergelijke nieuwe ontwikkelingen, waarbij de relatie wordt gelegd tussen medicijngebruik en voeding als zeer perspectiefrijk. De Universiteit Maastricht beschikt met Nutrim over een vooruitstrevend innovatief initiatief, waar specialisten uit de hele wereld bij betrokken zijn. Bij dit initiatief zijn ook partijen uit Venlo betrokken. Uitdaging is om met voedingsdeskundigen welvaartsziekten in een eerder stadium te onderkennen en te bestrijden. Nutrim is echter redelijk onbekend. Lange tijd is de positie van Nutrim uniek in Nederland geweest. Inmiddels profileren ook vele andere centra zich hiermee.

Scherpere focus en profilering zijn van belang. Daarnaast kan de zorgsector hier nadrukkelijker bij betrokken worden. Daarvoor is het nodig dat de zorgsector op de terreinen van preventie en zorg de krachten bundelt en de samenwerking organiseert. Daarnaast is van belang dat Greenport als mede-eigenaar nadrukkelijker in deze samenwerking gaat participeren.

Chemelot en Brainport 2020

In het kader van Brainport 2020 past een samenwerking tussen Chemelot/DSM Nederland en Philips. Deze samenwerking betekent nieuwe unieke posities. Limburg is sterk in chemie, processen en materialen. Met deze speerpunten kan Limburg zich krachtig positioneren in de samenwerking van Brainport 2020.

Het realiseren van een aansluiting van Chemelot bij Brainport 2020, vraagt ook om een goede mobiliteitsverbinding. Dit betekent wellicht nieuwe perspectieven voor Maastricht Aachen Airport.

De commissie is van mening dat, in aansluiting op het Masterplan Chemelot Campus, de initiatieven op dit terrein met kracht moeten worden voortgezet. Nieuwe of vernieuwende ontwikkelingen als het inloopleb of op het terrein van toxicologie kunnen een uitwerking hebben, die ver boven het regionale schaalniveau uitstijgt. Dergelijke initiatieven verdienen de ondersteuning van de provincie en waar nodig financiële bijdragen, gericht op het realiseren van maatschappelijk rendement.

Het Masterplan Chemelot Campus en Met masterplan Maastricht Health Campus (zie hieronder bij punt B) zijn in januari 2011 door het provinciebestuur van Limburg gepresenteerd en aangeboden aan Minister Verhagen. Daarmee zijn deze ontwikkelingen op passende wijze onder de aandacht gebracht van het hogere echelon.

B. Healthcare

Innovatie in de zorg

Met de vergrijzing zal de vraag naar zorg de komende jaren sterk toenemen, terwijl tegelijkertijd de demografische ontwikkelingen in Limburg gepaard gaan met een dalende beroepsbevolking. Dit betekent dat de arbeidsbehoefte in de zorg stijgt met 14% in de komende 10 jaar, terwijl het arbeidsaanbod daalt met 17%. De Zorgacademie Parkstad is een van de initiatieven om de match te bevorderen tussen arbeidsmarkt en onderwijs. Dit initiatief komt nader aan de orde in paragraaf 2.4.

Vanuit economisch oogpunt, is 'Healthcare' te beschouwen als kansrijk economisch speerpunt voor Limburg. Daarbij gaat het in de ogen van de commissie om het ontwikkelen en implementeren van innovatie in de zorg. Alleen op die wijze is het mogelijk een passend antwoord te formuleren op de groeiende vraag naar zorg en het dalende arbeidsaanbod voor de zorg.

Limburg beschikt over de aangewezen partijen om hier invulling aan te geven. Het academisch ziekenhuis Maastricht en de Faculteit Health, Medicine and Life Sciences van de Universiteit Maastricht werken samen onder de naam Maastricht UMC+ (Maastricht Universitair Medisch Centrum). De Hogeschool Zuyd is eveneens een sleutelspeler, waarbij via het initiatief van de Zorgacademie wordt gewerkt aan het voorkomen van toekomstige tekorten op de arbeidsmarkt voor zorgpersoneel. Ook zorginstellingen als Atrium en Orbis hebben innovatie in de zorg hoog op de agenda staan.

Bijvoorbeeld op het terrein van regeneratieve geneeskunde⁵ biedt een samenwerking tussen DSM (materialen), Maastricht UMC+ (medisch), Eindhoven (techniek) Utrecht (TNO) veel perspectief. Waar een technische en een medisch georiënteerde universiteit elkaar weten te vinden, valt er heel veel te winnen.

Onderlinge concurrentie zorgt ervoor dat deze potentie onvoldoende wordt benut. Om deze onderlinge concurrentie te doorbreken en stevigheid te organiseren, acht de commissie het noodzakelijk de verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van een programma voor innovatie in de zorg helder te beleggen en een eenduidig aanspreekpunt te benoemen die de lead kan nemen. De commissie beschouwt de Universiteit Maastricht als de aangewezen partij om deze power te organiseren.

Revalidatie

In dit verband noemt de commissie ook de Adelante Zorggroep; een instelling voor revalidatie voor volwassenen en kinderen. Eén van de kernactiviteiten van Adelante betreft arbeidsreïntegratie. Gezien de vergrijzing is het van groot belang mensen te behouden voor of te laten terugkeren in het arbeidsproces.

In het PNL-beleid⁶ was revalidatie een zwaartepunt in Zuid-Limburg. Dit is gepaard gegaan met forse investeringen. Het revalidatiecentrum genoot destijds veel aanzien. TNO vervulde een belangrijke rol op het terrein van research en ontwikkeling. Het wegvallen van financiering en de verhuizing van TNO naar Utrecht in de afgelopen jaren betekenen dat de kracht van dit zwaartepunt is afgezwakt. Tegelijkertijd is de kennis en know how nog in de regio aanwezig.

5 *Regeneratieve geneeskunde of vervangingsgeneeskunde houdt zich bezig met regeneratie van cellen, weefsels en zelfs organen. Op die manier probeert men ziekten te voorkomen en genezen.*

6 *Vanaf 1975 (na de sluiting van de mijnen) werd in het kader van het PNL-beleid een aanzet gegeven voor nieuw (economisch) perspectief voor Limburg.*

Betrokken partijen geven aan dat er behoefte is aan en ruimte is voor innovatie en hernieuwde academisering. Adelante heeft daartoe een ambitieus academiseringsprogramma opgesteld. De revalidatie in Nederland wordt aangeduid als een 'vlak landschap'. Dat geeft ruimte om de excellentie die er was, opnieuw zichtbaar te maken.

Dat vereist constructieve samenwerking en het realiseren van verbindingen tussen het revalidatiecentrum, de ziekenhuizen en de Universiteit Maastricht. Uit een dergelijke samenwerking valt veel winst te halen. Ook financiers van de zorg hebben belang bij dergelijke vormen van samenwerking. Daarvoor is het nodig een helder aanspreekpunt te benoemen dat de lead neemt. Gezien de behoefte aan en ruimte voor academisering, beschouwt de commissie het Maastricht UMC+ als de aangewezen trekker. Daarbij merkt de commissie ook op dat elkaars fysieke nabijheid cruciaal is voor het bevorderen van creativiteit en het realiseren van innovatie, bij voorkeur op de Maastricht Health Campus. Zo kan revalidatie opnieuw een zwaartepunt worden in Zuid-Limburg.

C. Financieel-administratief cluster

In Heerlen zijn sinds jaar en dag belangrijke gegevensverwerkende en –beherende organisaties actief, zoals de Algemene Pensioengroep (APG) het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de Belastingdienst en het AZL. De commissie beschouwt het initiatief tot het verder ontwikkelen van een financieel-administratief cluster in Heerlen als kansrijk. Het gaat hierbij om het uitspinnen van financiële, administratieve en juridische dienstverlening uit de reeds aanwezige bedrijven, het aantrekken van nieuwe bedrijven op dit terrein, het creëren van financieel-administratieve shared service centers en het innoveren rond dienstverleningsconcepten in brede zin.

Heerlen is de aangewezen locatie om dit initiatief tot stand te brengen, in het bijzonder vanuit het oogpunt van nabijheid van de deelnemende bedrijven en organisaties. Met het realiseren van dit initiatief wordt invulling gegeven aan een belangrijke randvoorwaarde om genoemde bedrijven te binden aan Heerlen. Vanuit het vraagstuk van bevolkingsdaling en de opgave werkgelegenheid te behouden en te versterken, is dit van groot belang.

De commissie benoemt de volgende onderwerpen als randvoorwaarden om dit initiatief tot een succes te maken:

- Het expliciete commitment van de deelnemende organisaties (de Algemene Pensioengroep (APG), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de Belastingdienst en het AZL) is cruciaal om dit initiatief tot succes te brengen.
- Vanuit de ontwikkeling van de Chemelot Campus valt te leren dat betrokkenheid (ook in financiële zin) van overheden vanaf de start essentieel is.
- Ook de participatie van de Universiteit Maastricht en de Hogeschool Zuyd is van groot belang. De verbinding met deze onderwijs- en kennisinstellingen biedt de mogelijkheid de verbinding tussen onderwijs en arbeid te versterken. Zo kunnen

studenten een deel van hun opleiding volgen bij de deelnemende bedrijven en organisaties. Participatie van universiteit en hogeschool biedt daarnaast de mogelijkheid dit initiatief hoogwaardig te ontwikkelen en een uitstraling te geven die uniek en onderscheidend is op de schaal van Nederland. De kennisfactor en de toepassing van kennis acht de commissie cruciaal om dit cluster de uitstraling van een center of excellence te geven.

- Een andere les die van de Chemelot Campus geleerd kan worden, is dat een helder aanspreekpunt essentieel is. De commissie acht de Universiteit Maastricht, in nauwe samenspraak met de APG en de Hogeschool Zuyd, de aangewezen partijen om de lead te nemen dit initiatief verder op te pakken en leiding te geven aan een tripartiete organisatie van overheid (gemeente en provincie), kennisinstellingen (universiteit en hogeschool) en bedrijven/deelnemende organisaties (zoals de APG, het CBS, de Belastingdienst en het AZL). Zowel de Universiteit Maastricht als de Hogeschool Zuyd hebben de ambitie hoog te scoren met studies en opleidingen op de gebieden van service sciences, fiscaal en economisch/commercieel recht en fiscale economie, finance & accounting, econometrie, statistiek en actuariaat. Het oppakken van dit initiatief geeft hen de mogelijkheid te scoren op deze gebieden.

Als eerstvolgende stap om van dit initiatief tot actie te komen, adviseert de commissie de betrokken partijen een open gesprek te voeren over hun belangen. Zo is bij de ontwikkeling van de Chemelot Campus ook steeds transparant geweest wat de samenwerking voor een ieder te bieden heeft.

De commissie is van mening dat de voorwaarden, om dit initiatief tot een succes te brengen, reeds aanwezig zijn of goed te creëren zijn.

De commissie ziet als mogelijke spin off van dit initiatief dat afgestudeerden op dit terrein zich vestigen als zelfstandig ondernemer. Ook dat is van belang voor de versterking van de economische structuur.

D. Maasplassen Midden-Limburg

De Maasplassen in Midden-Limburg vormen een gevarieerd gebied, waarin veel functies samenkomen. Het bijzondere karakter van het gebied biedt veel potenties. Naast de oorspronkelijke functies van het gebied (waterafvoer, scheepvaart en natuur), hebben nieuwe functies, zoals wonen, bedrijvigheid en recreatie, een plaats in het gebied gekregen.

De economische potenties in dit gebied liggen op het gebied van recreatie en toerisme. Dit betekent het definiëren van projecten die onderscheidend en innovatief zijn, die iets toevoegen aan het huidige aanbod en die nieuwe bezoekersstromen naar het gebied weten te brengen. Kansen zijn te vinden in nieuwe product-/marktcombinaties, die de kwaliteiten van de Maasplassen (water, cultuurhistorie, Roermond als koopstad) onderling of met andere kwaliteiten (wellness, zorg en sport) weten te verbinden. Ook het realiseren van een grootschalige dagattractie kan nieuwe bezoekers naar het gebied brengen.

Als belangrijke mogelijke locaties zijn benoemd:

- Maascentrale Buggenum (Zevenelle) als cultuurhistorisch erfgoed inzetten en bestemmen tot grootschalige toeristische dagattractie (publiekstrekker).
- Het plassegebied ten westen van Roermond aan weerszijden van de Maasbrug (Hatenboer, Noord & Zuidplas, Paardsplas), Oolderplas bij Ool-Herten, kanaalzone bij A2 boven Wessem, (plassen) gebied.
- Tussen Wessem & Thorn en het “Eiland in de Maas” (Stevensweert) mede in relatie tot de Spaenjerplas in Kessenich (B).

Het maximaal benutten van de potenties van de Maasplassen, het succesvol uitvoeren van een integrale aanpak voor de Maasplassen, het inpassen van de verschillende ruimtelijke claims (ofwel het voorkomen van concurrerende claims) en het benutten van kansen voor innovatie vraagt om een evenwichtige strategie die breed wordt gedragen door alle belanghebbenden. Dit zijn in ieder geval: overheden (Rijkswaterstaat, provincie en gemeenten), eigenaren, gebiedsbeheerders en ontwikkelaars (partijen die willen ontwikkelen en investeren).

De commissie acht het van groot belang dat de betrokken partijen de wil opbrengen om gezamenlijk de eerste stappen richting realisatie te zetten. Om zo de beweging van transformatie van dit gebied op gang te brengen. De commissie gaat in hoofdstuk 4 nader in op de noodzaak van het bundelen van de krachten in Midden-Limburg.

E. Greenport Venlo

De regio Noord-Limburg heeft een gunstige positie in de economisch sterke as van de Zuidvleugel van de Randstad via Eindhoven naar het Ruhrgebied. De sectoren agro, food en logistiek zijn krachtige economische dragers in Noord-Limburg met veel potentie voor de toekomst.

Greenport Venlo is één van de vijf Greenports van Nederland. Greenport Venlo is een interregionaal netwerk van ondernemers, onderzoek, onderwijs en overheid. Dit netwerk creëert ruimte voor innovatief ondernemen en waarde voor de markt van agri, nutrition, food, fresh en logistics. Dit tweede tuinbouwgebied van Nederland dankt haar groeiende betekenis aan de strategische ligging vlakbij belangrijke afzetgebieden als Duitsland en Midden-Europa.

Zoals hiervoor opgemerkt bij punt A (over de Chemelot Campus), is het van belang dat Greenport als mede-eigenaar nadrukkelijker gaat participeren in de samenwerking met Nutrim en DSM Nederland om de potentie te benutten vanuit nieuwe ontwikkelingen, waarbij de relatie wordt gelegd tussen medicijngebruik en voeding.

Logistiek

Noord-Limburg neemt een koplopperspositie in op logistiek gebied. Binnen een straal van 100 kilometer van Greenport Venlo ligt een verzorgingsgebied met 30 miljoen consumenten. Behalve de producten uit de streek zelf, worden producten vanuit de hele wereld via Greenport Venlo geveild, verhandeld, bewerkt en verder gedistribueerd.

Versterking kennisontwikkeling

Voor het verder realiseren van de potenties van Greenport in de toekomst, is het bevorderen van de kennisfactor van belang. De commissie acht het de moeite waard de kennisontwikkeling vanuit de Fontys Hogeschool te versterken, gericht op de behoeften vanuit de sectoren food, agro en logistiek. Daarbij adviseert de commissie de samenwerking met het bedrijfsleven te versterken, zodat de match tussen arbeid en onderwijs geoptimaliseerd wordt. Ook samenwerking met de Universiteit Maastricht en de Wageningen Universiteit acht de commissie cruciaal om op dit terrein in de toekomst te excelleren.

Greenport en Brainport

De kracht van Greenport is van belang voor de positionering van Limburg in de samenwerking van Brainport 2020.

Floriade Venlo 2012

De Floriade is de Wereld Tuinbouw Expo die eens in de tien jaar in Nederland plaatsvindt. In 2012 wordt de zesde editie van de Floriade georganiseerd in Venlo. Een mooie gelegenheid en een sprekend voorbeeld om de sterke punten van deze regio te profileren.

F. Innovatief midden- en kleinbedrijf

De inzet in Limburg dient tegelijkertijd gericht te zijn op de doorontwikkeling van een vitaal, weerbaar en innovatief midden- en kleinbedrijf (MKB). Daarbij is het van belang het onderwijs hier maximaal en adequaat op te laten aansluiten, door in het onderwijs ondernemerschap te stimuleren. In dit kader dient het hoger beroepsonderwijs een stimulerende en innoverende rol te vervullen. Het innovatief vermogen vanuit een effectieve samenwerking tussen MKB en HBO acht de commissie van groot belang voor het realiseren van waardevermeerdering.

Het MKB in Limburg wint aan kracht, wanneer aansluiting wordt gezocht en gevonden bij de economische speerpunten, zoals hiervoor beschreven en wanneer de verbinding wordt gelegd tussen de belangen van het MKB met die van het maatschappelijk middenveld.

G. Randvoorwaarde: sociaal-maatschappelijke innovatie

Zoals beschreven in paragraaf 1.1 vormt het gezamenlijke vertrouwen in de toekomst de essentiële basis voor het ontwikkelen en uitvoeren van een realistisch, inspirerend en samenbindend toekomstperspectief. Vertrouwen, eigen verantwoordelijkheid en grip krijgen op de eigen toekomst, zijn dan cruciale begrippen. Dat vraagt ook om sociaal-maatschappelijke innovatie en om actief burgerschap. Verantwoordelijke bestuurders dienen hier oog voor te hebben en de voorwaarden te creëren waaronder ook innovatie op dit gebied gerealiseerd kan worden.

In paragraaf 3.2 gaan we nader in op het krimpvraagstuk als maatschappelijke opgave en de betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid die dat vraagt van burgers, maatschappelijke partijen en bedrijfsleven.

De commissie beschouwt de kandidaatstelling van Maastricht als Culturele Hoofdstad 2018 als een aansprekende mogelijkheid voor het bevorderen van

draagvlak voor culturele en sociale innovatie in de regio. Om die mogelijkheid te benutten, is het nodig dat de gemeente Maastricht uitgaat van een voedingsgebied breder dan Zuid-Limburg, op een breed terrein de samenwerking organiseert en eenduidigheid in optreden demonstreert. Alleen op deze wijze kan de Culturele Hoofdstad de mentale kracht van de regio versterken en een impuls bieden voor sociaal-culturele innovatie voor de lange termijn, op een geografisch breed gebied; de schaalniveaus van Zuid-Limburg en de Euregio.

H. Randvoorwaarde: Internationale school

De commissie acht het creëren van een internationale school in Limburg van groot belang, gezien het grote aantal buitenlandse werknemers, onder andere bij DSM. Deze werknemers verkiezen nu Brussel als hun woonplaats. Dat is een gemiste kans voor Limburg.

Op basis van de gevoerde gesprekken, constateert de commissie dat de ambitie aanwezig is om een internationale school te realiseren. In Maastricht wordt gewerkt aan de oprichting van een United World College (UWC)/Internationale school. Hierbij gaat het om een combinatie van scholen, bestaande uit de huidige bestaande scholen in Maastricht, aangevuld met het UWC. Deze combinatie van scholen zal gevestigd gaan worden in een nieuw op te richten school, gezamenlijk gehuisvest in een nieuw gebouw. De plannen hiervoor zijn gereed. Daarnaast hebben de provincie, de gemeente Maastricht en het bedrijfsleven de nodige middelen toegezegd.

Het realiseren van deze ambitie krijgt naar de mening van de commissie te traag gestalte. De commissie adviseert de betrokken partijen versnelling in de aanpak en de realisatie van deze ambitie te bewerkstelligen. In dit kader formuleert de commissie de aanbeveling aan het provinciebestuur om op korte termijn deze ambitie waar te maken, opdat dit jaar, uiterlijk volgend jaar het internationaal onderwijs in Limburg daadwerkelijk kan aanvangen.

I. Keuzes maken en aan focus vasthouden

De keuze voor de hiervoor genoemde speerpunten, betekent ook een keuze voor de onderwerpen waar de focus niet op gericht is. In dit verband stelt de commissie Avantis en de huidige benadering van de internationale samenwerking aan de orde.

Avantis

Avantis is een bedrijventerrein dat zich deels bevindt op het grondgebied van de gemeente Heerlen en deels op het grondgebied van Aachen. In de gesprekken met de commissie zijn onvoldoende concrete en kansrijke suggesties voor het voetlicht gebracht voor de invulling van Avantis. Bij het versterken van economische speerpunten is een combinatie met de invulling van Avantis niet als logische en aantrekkelijke combinatie aan de orde gesteld. Ook is de commissie er niet van overtuigd geraakt dat de andere kant van de grens de toegevoegde waarde ziet van Avantis.

De commissie constateert dan ook dat Avantis binnen afzienbare termijn niet die perspectieven biedt die ervan verwacht werden. Om die reden adviseert de commissie de betrokken partijen zich te concentreren op andere gebieden en op de hiervoor benoemde speerpunten, die wel als kansrijk worden gezien en die perspectief bieden voor de toekomst.

Dit advies van de commissie houdt ook in dat verdere investeringen voor het Avantis-terrein en de daarvoor benodigde infrastructuur opnieuw kritisch tegen het licht gehouden dienen te worden.

Internationale samenwerking

In ons tussentijdse voortgangsverslag (september 2010) hebben we beschreven dat in de gesprekken van de commissie door de gesprekspartners veelvuldig de kansen van samenwerking met grensoverschrijdende bedrijven en regio's zijn benoemd. De commissie is van mening dat dergelijke samenwerkingsverbanden alleen kans van slagen hebben als voor alle betrokken partijen een win-win-situatie geldt. De commissie stelde in de tussentijdse rapportage vast dat met name de toegevoegde waarde vanuit Limburg zijde aan

grensoverschrijdende regio's en bedrijven onvoldoende duidelijk is.

Op basis van onze vervolggesprekken in de tweede helft van 2010 constateren we dat de praktijk van grensoverschrijdende samenwerking weerbarstig is. Weliswaar zijn in de gesprekken in het najaar van 2010 enkele geslaagde voorbeelden aan de orde geweest. Echter, de vereiste win-win-situatie en de meerwaarde voor Limburg vanuit de huidige werkwijze zijn voor de commissie onvoldoende duidelijk geworden.

De commissie is dan ook van mening dat in de internationale samenwerking de focus niet primair moet liggen op problemen die internationale samenwerking belemmeren. Het is allereerst van belang de eigen kracht aan Limburgse zijde te versterken, om op basis daarvan een aantrekkelijke partner te zijn voor internationale samenwerking en de potentie op dit gebied te benutten. Pas wanneer op dit gebied substantiële en positieve ontwikkelingen aan de orde zijn, ontstaan de mogelijkheden om problemen van internationale samenwerking aan te pakken en op te lossen.

2.2 Toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs

Ruimte voor innovatie

Een situatie van huishoudensdaling en de sanering van woningen en/of voorzieningen die daarmee gepaard gaat, betekent het ontstaan van nieuwe fysieke ruimte. De commissie is van mening dat steeds verstandig moet worden omgegaan met het herbestemmen van deze nieuwe ruimte, vanuit de vraag hoe deze ruimte ingezet kan worden voor het bevorderen van innovatieve ontwikkelingen en het creëren van waardevermeerdering.

De commissie beschouwt beschikbare fysieke ruimte rondom een universiteit of hoge school als een cruciale factor voor het realiseren van succesvolle innovatieve ontwikkelingen. Door ruimte te creëren om onderwijs, kennisinstututen en bedrijfsleven, bijvoorbeeld vanuit een campusgedachte, in elkaars nabijheid te laten ope-

ren, wordt letterlijk ruimte geboden voor creativiteit en innovatie. Rondom de Universiteit Maastricht is het creëren van nieuwe fysieke ruimte lastig. Rondom de hogescholen zijn hiervoor nog wel mogelijkheden.

De commissie adviseert in dit kader om bij opgaven op het terrein van ruimtelijke ordening, bij vrijval van ruimte en bij opgaven van herstructurering, expliciet aandacht te besteden aan het letterlijk bieden van fysieke ruimte voor creativiteit en innovatie rondom kennisinstellingen.

De kracht van het hoger en universitair onderwijs

De hogeronderwijssector in Limburg bestaat uit vier grote instellingen, de Universiteit Maastricht, de Open Universiteit, de Hogeschool Zuyd en de Fontys Hogescholen. Elk van de instellingen kent een eigen unieke profilering, zowel qua type onderwijs, als ook in reikwijdte en toegevoegde waarde die zij levert aan de maatschappij door de eigen kernkwaliteiten en -activiteiten.

De instellingen hebben gezamenlijk hun ambities geformuleerd in het position paper hoger onderwijs Limburg "Versnelling en versterking", om een bijdrage te leveren aan de versnelling van de sociaaleconomische ontwikkeling van de regio. Deze ambitie is mede ingegeven door de demografische ontwikkelingen en het te verwachten structurele tekort aan hoger opgeleiden.

De ambitie is vertaald in zes doelstellingen, die de onderwijsinstellingen handen en voeten geven in gezamenlijke projecten. Een van de doelen is om fundamenteel en toegepast onderzoek naadloos te laten aansluiten bij de drie Limburgse economische clusters (Healthcare, Chematerials & Energy en Agro & Food). Onderzoeksresultaten worden praktisch toepasbaar gemaakt in samenwerking met R&D-instellingen en bedrijfsleven. In de wisselwerking tussen bedrijfsleven, hoger onderwijs en onderzoekswereld ontstaat werkelijke innovatiekracht.

Daarnaast speelt het hoger onderwijs nadrukkelijk in op de flexibilisering van de arbeidsmarkt door het leveren van onderwijs op maat. Het hoger onderwijs stelt zich niet de vraag welke opleidingen ze moeten aanbieden, maar welke capaciteiten een student moet hebben om aan de maatschappelijke vraag naar onderwijs en kennis te kunnen voldoen.

Het realiseren van deze ambitie vraagt een financiële armslag die de regionale draagkracht te boven gaat en waarvoor een bijdrage van het Rijk gevraagd wordt. Om deze ambitie te kunnen waarmaken, is een budget nodig dat in het position paper geraamd wordt op € 1,25 miljard voor een periode van tien jaar.

Behalve de financiële bijdrage die nodig is, vormt samenwerking in effectieve netwerken tussen overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen de sleutel voor de beoogde versnelde ontwikkeling. Alle partijen blijven zich daarbij richten op hun eigen kerndoelen en worden verbonden door een gemeenschappelijke focus op de geformuleerde speerpunten:

- Provincie en gemeenten richten zich op de realisatie van een hoogwaardige infrastructuur.
- Bedrijven richten zich op innovatie en samenwerking, waardoor een versnelling van kennisontwikkeling en economische toepassing mogelijk wordt.
- Kennisinstellingen zorgen voor een programmering van onderzoek- en onderwijsactiviteiten; in onderlinge afstemming en in samenwerking met overheden en bedrijfsleven.

De commissie acht het van belang deze initiatieven met kracht voort te zetten. De benodigde investering (geraamd op € 1,25 miljard) beschouwt de commissie als een incidentele financieringsopgave, die de macht en de kracht van de regio te boven gaat. De commissie onderschrijft dan ook de opmerking in het position paper dat van het Rijk de verantwoordelijkheid verwacht mag worden voor een bijdrage aan deze incidenteel benodigde investering. De commissie adviseert de betrokken partijen deze Rijksbijdrage op te nemen in het convenant, zoals in paragraaf 1.3 aan de orde gesteld. In dit convenant dienen nadere afspraken gemaakt te worden over het genereren van startkapitaal,

dat naast de Rijksbijdrage bestaat uit co-financiering vanuit de regio.

Als voorwaarden voor deze Rijksbijdrage kan samengevat geformuleerd worden dat de betrokken partijen in de regio:

- bereid zijn tot co-financiering
- het expliciete commitment uitspreken voor de realisatie van de geformuleerde ambities
- een duidelijke trekker aanstellen.

Kwaliteit en bereikbaarheid van het onderwijs

De commissie stelt, vanuit de ambitie van het creëren van waardevermeerdering, nadrukkelijk de kwaliteit van het onderwijs voorop. Nadruk op de kwaliteit van het onderwijs begint al in het basisonderwijs. Het kwaliteitsprincipe dient dan ook leidend te zijn in de discussie over spreiding of clustering van onderwijsvoorzieningen.

Voor het realiseren van waardevermeerdering acht de commissie het cruciaal het aantal drop outs uit het onderwijs verder terug te brengen. De gesprekspartners van de commissie onderschrijven dat als de kwaliteit in het onderwijs gestimuleerd wordt, er zeker werk is voor schoolverlaters.

Tegelijkertijd is aandacht nodig voor de bereikbaarheid van het onderwijs. Dat vereist mogelijk voorzieningen op het gebied van leerlingenvervoer.

Match onderwijs & arbeidsmarkt

Ook in het voortgezet onderwijs, het middelbaar en hoger beroepsonderwijs en het academisch onderwijs staat de kwaliteit van het onderwijs voorop. De praktijkgerichtheid van onderwijs is daarbij cruciaal en dient gericht te zijn op de aansluiting van het onderwijs op de vraag naar arbeid.

De commissie is van mening dat allianties tussen onderwijs en bedrijfsleven nadrukkelijk onderdeel dienen uit te maken van het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief voor Limburg. Vanuit dergelijke allianties stemmen schoolbestuurders en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven hun

behoefden en mogelijkheden nadrukkelijk op elkaar af. Om zo te bewerkstelligen dat in de toekomst voldoende en kwalitatief passende arbeidskrachten voorhanden zijn voor het werk dat gedaan moet worden.

Het bedrijfsleven dient daarvoor haar ambities niet alleen te richten op de kansen uit de markt, maar ook op de beschikbaarheid van werkgelegenheid. Andersom dienen de opleidingen gekoppeld te zijn aan de (clusters van) bedrijven in de regio's.

Toekomstbestendige spreidingsplannen voor het onderwijs

In het verlengde van de voorlopige aanbeveling van de commissie, zoals verwoord in ons tussentijdse voortgangsverslag, formuleert de commissie het volgende advies voor het onderwijs: Ontwikkel, onder regie van de provincie, een toekomstbestendig spreidingsplan voor het primair onderwijs tot en met het middelbaar en hoger beroepsonderwijs op het schaalniveau van Zuid-Limburg, dat op termijn op te schalen is naar het schaalniveau van geheel Limburg.

Het respecteren van de eigenheid van iedere organisatie geldt nadrukkelijk als uitgangspunt voor het opstellen van dergelijke spreidingsplannen. Spreiding van onderwijsvoorzieningen zal leiden tot nieuwe investeringen en desinvesteringen. Hier kan de provincie de regio bij ondersteunen om de transitie mogelijk te maken. Regie van provincie wil op dit terrein niet zeggen dat de provincie bepaalt. Wel kan de provincie de samenwerking tussen partners bevorderen, bestuurskracht stimuleren en (financieel) faciliteren.

2.3 Een goed werkende woningmarkt

Naast werkgelegenheid is een aantrekkelijk woon- en leefmilieu een belangrijke factor voor mensen om zich te vestigen. Het realiseren van een goed werkende woningmarkt beschouwt de commissie dan ook als een cruciaal onderdeel van het te ontwikkelen sociaal-economisch ruimtelijk perspectief voor Limburg op de lange termijn. Het gaat dan om een woningmarkt waarin vraag en aanbod zodanig in evenwicht zijn dat overmatige leegstand en verpaupering niet aan de

orde zijn. Daarnaast is er voldoende spanning op de woningmarkt, waardoor sprake is van een gezonde doorstroming op de woningmarkt en van vernieuwing van woningen. Een frictieleegstand van 2% geldt als acceptabel en als indicator voor een voldoende gezonde woningmarkt.

Aandachtspunten per regio

Voor het realiseren van een goed werkende woningmarkt, formuleert de commissie per regio en voor de provincie de volgende aanbevelingen.

Zuid-Limburg

Zoals ook verwoord in ons tussentijdse voortgangsverslag van september 2010, acht de commissie het voor Zuid-Limburg noodzakelijk de sanering van het woningbestand planologisch groter aan te pakken, vanuit een langetermijnperspectief. Om zo keuzes sneller te kunnen maken en ambities beter te kunnen waarmaken. De focus dient daarbij gericht te zijn op de gewenste kwaliteit van de woningen en de leefomgeving. Hierbij dient ook steeds de vraag centraal te staan hoe vrijkomende nieuwe ruimte (na sanering) maximaal kan worden benut voor (combinaties van) nieuwe functies die in de toekomst weer meerwaarde kunnen genereren.

Een aanpak van de sanering van het woningbestand op een planologisch groter schaalniveau betekent concreet het aanbrengen van samenhang tussen de herstructureringsvisie Parkstad, de woonvisie Sittard-Geleen en de woonvisie Maastricht Heuvelland. Om zo toe te werken naar één herstructureringsvisie op het schaalniveau van Zuid-Limburg.

Midden-Limburg

Voor Midden-Limburg acht de commissie het cruciaal deze regio te beschouwen als één woningmarkt. Eén gezamenlijke en gedeelde woonvisie op het schaalniveau van Midden-Limburg dient dan ook onderdeel uit te maken van het te ontwikkelen sociaal-economisch ruimtelijk toekomstperspectief voor deze regio.

Noord-Limburg

In vergelijking met Zuid-Limburg, is in Noord-Limburg (ook op langere termijn) minder sprake van

bevolkings- en huishoudensdaling (zie de prognoses in bijlage 2). Wel is in Noord-Limburg nadrukkelijk een verandering aan de orde van de samenstelling van de bevolking. Dat betreft in de eertse plaats de ontwikkeling van vergrijzing en ontgroening, zoals op veel plaatsen in ons land. Deze bijzondere omstandigheden in Noord-Limburg betreffen de arbeidsmigranten.

Limburg kende medio 2010 in totaal ongeveer 20.000 arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa, waarvan 7.000 in Noord-Limburg. Uit onderzoek van Wonen Limburg en de gemeente Venray blijkt dat 50% van de arbeidsmigranten zich voor langere tijd in Nederland wil vestigen. Slechts een kwart geeft te kennen zich niet in Nederland te willen vestigen. Van degenen die zich willen vestigen, wil 85% dit voor een periode van langer dan vijf jaar. Het grootste deel van de groep, die zich langer wil vestigen, wil ook het gezin herenigen. Tot voor kort werd ervan uitgegaan dat zo'n 7 tot 9% van de arbeidsmigranten zich blijvend met partner en/of gezin in de regio zou willen vestigen.

De groep arbeidsmigranten vormt een belangrijke doelgroep als het gaat om het vinden van voldoende kwalitatief goed opgeleide arbeidskrachten. Deze werknemers zijn daarmee cruciaal voor de economie in Noord-Limburg. De groep arbeidsmigranten concentreert zich in de leeftijdscategorie tot 35 jaar. Het opleidingsniveau varieert van middelbaar tot hoger opgeleid. De groep van zeer laag geschoolde arbeidsmigranten is zeer klein.

Dit betekent ook dat de economische activiteiten in deze regio fungeren als aanjager voor de demografische veranderingen. Deze ontwikkelingen betekenen ook dat een nuancering vereist is van de bestaande prognoses van het CBS/PBL voor bevolkings- en huishoudensontwikkelingen.

De opgave om in Noord-Limburg een goed werkende woningmarkt te realiseren, bestaat derhalve uit de volgende onderdelen:

- De reguliere opgave van herstructurering van de gedateerde woningvoorraad uit de jaren '60 en '70.

- Het realiseren van de aansluiting tussen vraag naar en het aanbod van woningen, gezien de veranderende samenstelling van de bevolking.
- Het huisvesten en integreren van arbeidsmigranten.

De commissie adviseert om in het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief voor Noord-Limburg, in samenspraak met de betrokken partners, nadrukkelijk aandacht te besteden aan deze onderwerpen.

Provincie Limburg

Zoals eerder opgemerkt, is voor de provincie een belangrijke rol weggelegd in het bevorderen van de ontwikkeling van de sociaaleconomische ruimtelijke perspectieven op regionaal schaalniveau. Een goed werkende woningmarkt dient hier onderdeel van uit te maken.

De provincie beschikt over relevante (wettelijke) instrumenten om aan deze rol invulling te geven. In dit verband is het allereerst cruciaal dat de provinciale woonvisie consistent is met regionale woonvisies, zodat deze visies elkaar onderling kunnen versterken. Met de provinciale woonvisie beschikt de provincie over mogelijkheden tot programmering en planning op de regionale woningmarkt. We noemen in dit verband ook de provinciale verordening en als uiterste middel het provinciaal inpassingsplan. Daarnaast kan de provincie in financiële zin een bijdrage leveren aan de incidentele investeringen die nodig zijn om de transformatie (sanering en herstructurering) te realiseren. Zoals de provincie nu ook als co-financier, naast de regio en het Rijk, bijdraagt aan het transitiefonds wonen voor Parkstad.

2.4 Zorg op maat

In het vorige hoofdstuk is de zorg (Healthcare) als economisch speerpunt aan de orde geweest. In deze paragraaf gaan we nader in op de toenemende en veranderende zorgvraag, die gepaard gaat met de vergrijzing, en de antwoorden die daarvoor geformuleerd moeten worden. In 2040 zal het aantal ouderen vier maal zo groot zijn als in 1970. Na 2020 zal de vraag

naar zorg geleidelijk afnemen vanwege bevolkingsdaling.

Prioriteit bij kwaliteit van zorg

De commissie beschouwt de demografische opgave voor de zorg ook als een opgave van waardecreatie. De vraag die dan steeds centraal dient te staan, is “Hoe zorgen we ervoor dat de kwaliteit van dienstverlening in de zorg overeind kan worden gehouden (en zo mogelijk kan worden verbeterd) met minder arbeidskrachten?”

Eisen die gesteld worden aan kwaliteit van zorg en verrichtingen, zullen steeds hoger worden. Op basis van de aanname dat kwaliteit toeneemt naarmate zorgverleners bepaalde handelingen vaker verrichten, zullen voorwaarden worden gesteld aan het minimale aantal verrichtingen of functies op jaarbasis. Criteria van de Inspectie voor de Gezondheidszorg zullen ertoe leiden dat ziekenhuizen op den duur bepaalde verrichtingen of functies niet meer mogen uitvoeren. Concentratie en differentiatie van zorg bieden dan de beste garanties voor kwaliteit van goede zorg⁷. Ook vanuit het oogpunt van bezuinigingen zal concentratie en differentiatie aan de orde zijn.

Spreadingsplannen: concentratie en differentiatie

Om te komen tot een passende concentratie en differentiatie van zorg, acht de commissie het noodzakelijk spreadingsplannen te maken op het niveau van de regio. Daarin dient gezorgd te worden voor een evenwichtige verdeling van voorzieningen, door antwoorden te formuleren op de volgende vragen: “Gegeven de verwachte demografische ontwikkelingen, welke voorzieningen zijn nodig, op welk schaalniveau? En wat is nodig op welke termijn?”

De commissie ziet voor het opstellen van dergelijke spreadingsplannen nadrukkelijk een rol weggelegd voor de provincie. Ook de Provinciale Raad voor de Volksgezondheid roept in haar rapport “Een gezamenlijke toekomst voor ziekenhuiszorg in Limburg” (mei 2010) de provincie op de verantwoordelijkheid te nemen in dit complexe en noodzakelijke veranderingsproces en de verandering van de (ziekenhuis)zorg te monitoren.

Zelfzorgzaamheid en vraaggericht opereren

Innovatie in de zorg zal tegelijkertijd gericht moeten zijn op preventie en het stimuleren van zelfredzaamheid of zelfzorgzaamheid van burgers. Waar voorheen de nadruk lag op het verlenen van hulp aan zieken en zorgbehoevenden, zal de nadruk nu meer komen te liggen op het verbeteren van het gedrag en de gezondheid van mensen.

Het is van belang de zorgvraag te beperken, om met minder arbeidskrachten aan een grotere zorgvraag te kunnen voldoen. Dit betekent een beroep op de eigen verantwoordelijkheid van zorgvragers.

Vanuit de zorginstellingen is het vervolgens van belang de omslag te maken van aanbod- naar vraaggericht opereren. Dus niet breed willen aanbieden, maar ‘zorg op maat’ leveren, in aansluiting op vragen en behoeften van zorgcliënten.

Zorgacademie Parkstad

De commissie beschouwt de Zorgacademie Parkstad als een goed initiatief, waar de krachten vanuit bedrijfsleven, zorg en onderwijs worden gebundeld en waarin herintreden en carrièreswitches gestimuleerd worden. Om dit initiatief verder tot ontwikkeling te brengen, acht de commissie het van belang een doorgaande lijn te waarborgen van mbo naar hbo en universitair onderwijs.

⁷ Zie ook “Een gezamenlijke toekomst voor ziekenhuiszorg in Limburg”, Provinciale Raad voor de Volksgezondheid in Limburg, mei 2010.

3.

Realisatiestrategie

3.1 Hoofdlijn realisatiestrategie

In het eerste hoofdstuk van deze rapportage hebben we de hoofdlijn van ons advies uitgewerkt: Creëer ruimte voor waardevermeerdering. Daarbij zijn we ingegaan op de hoofdpunten van een realistisch sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief voor Limburg op de lange termijn. Zoals eerder in deze rapportage benadrukt, dient dit perspectief gericht te zijn op het realiseren van een nieuwe situatie die (weer) meerwaarde oplevert. De weg daarnaar toe (van sanering en herstructurering) moet gezien worden als een transformatieopgave, die incidentele investeringen vergt.

In dit hoofdstuk beschrijven we de strategie om dit toekomstperspectief te realiseren. De hoofdlijn van deze realisatiestrategie bestaat uit de volgende onderdelen:

- Krachtige regionale samenwerking.
- Gezamenlijk en gedragen toekomstperspectief.
- De beweging op gang.

Deze onderdelen zijn in de volgende paragrafen nader uitgewerkt.

3.2 Krachtige regionale samenwerking

Maatschappelijke betrokkenheid bij maatschappelijke opgaven

De opgaven, die gepaard gaan met demografische veranderingen, zijn te beschouwen als maatschappelijke opgaven. Het adequaat aanpakken van deze opgaven vraagt om de betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid van burgers (actief burgerschap), maatschappelijke partijen en bedrijfsleven. Dat betekent het aanspreken van burgers, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven als medestanders voor het formuleren (en realiseren) van oplossingen.

De commissie constateert dat scholen, corporaties en andere maatschappelijke organisaties steeds meer opstaan om ook maatschappelijke problemen te helpen oplossen. Om bijvoorbeeld drop outs te voorkomen,

ontplooiën scholen activiteiten in de wijken. Sociale investeringen door deze organisaties hebben een relevant multipliereffect op maatschappelijke baten. Dit betekent dat maatschappelijke organisaties als corporaties en scholen weer een brede maatschappelijke functie krijgen. Dat is cruciaal voor het adequaat aanpakken van de effecten van demografische veranderingen.

Het realiseren van waardevermeerdering is in het belang van veel verschillende partijen. Het is aan de betrokken en verantwoordelijke overheden om deze partijen te laten participeren in krachtige vormen van regionale samenwerking. Het gaat dan om het tijdig en adequaat betrekken van belanghebbenden en hen medeverantwoordelijkheid laten dragen.

Organisatie volgt inhoud

Vanuit het principe van ‘organisatie volgt inhoud’ adviseert de commissie de overheden om deze maatschappelijke partijen te binden op het te ontwikkelen sociaaleconomische ruimtelijk perspectief. We gaan daar in de volgende paragraaf nader op in. Op basis van het inhoudelijke toekomstperspectief is de opgave de daarbij passende organisatievorm verder uit te werken en in te richten. In het vierde hoofdstuk van deze rapportage volgt de nadere uitwerking van ons advies voor de versterking van de bestuurskracht en de doorzettingsmacht in Limburg, geredeneerd vanuit de urgentie van de opgave.

3.3 Gezamenlijk en gedragen toekomstperspectief

Een inspirerend en samenbindend perspectief voor waardecreatie

Zoals beschreven in het eerste hoofdstuk van deze rapportage (paragraaf 1.4), formuleert de commissie als opdracht aan de regio's een realistisch sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief te ontwikkelen. Daaronder verstaat de commissie een inspirerend en samenbindend perspectief, uitgaande van het concept van waardecreatie, waarvoor de partijen de handen ineen willen slaan om dat te realiseren. Dit toekomstperspectief dient gericht te zijn op het realiseren van een nieuwe situatie die (weer) meerwaarde oplevert.

Met aandacht voor de hoofdonderwerpen, zoals in hoofdstuk 1 aan de orde gesteld en in hoofdstuk 2 nader uitgewerkt:

- Een vitale economie.
- Toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs.
- Een goed werkende woningmarkt.
- Zorg op maat.

Bij een samenbindend toekomstperspectief gaat de commissie uit van een perspectief dat in gezamenlijkheid tot stand komt met en gedragen wordt door alle relevante partijen. Deze partijen dienen inspiratie te kunnen ontlenuen aan dit toekomstperspectief en zij dienen belang te hebben bij de realisatie van dat perspectief. Dat maakt het mogelijk hen te binden en hen medeverantwoordelijk te maken voor de realisatie.

Initiatief bij overheden op regionale schaal voor organisatie proces en inrichting samenwerking

Zoals opgemerkt in de vorige paragraaf, is het aan de betrokken en verantwoordelijke overheden om, vanuit de inhoud van het toekomstperspectief, de relevante partijen te laten participeren in een krachtige vorm van regionale samenwerking. De commissie acht de overheden verantwoordelijk voor de organisatie van dit proces en voor de inrichting van deze samenwerking. Het initiatief daarvoor dient naar de mening van de commissie te liggen bij de regio.

De provincie als bondgenoot

De provincie treedt op als bondgenoot. De precieze vorm en mate van stevigheid van de bijdrage of rol van de provincie beschouwt de commissie als afhankelijk van de urgentie van de regionale opgave. In hoofdstuk 4 gaan we nader in op een gedifferentieerde benadering per regio.

Top down en bottom up

Het gezamenlijk en gedragen toekomstperspectief fungeert als kader 'van bovenaf'. Tegelijkertijd acht de commissie het van belang ruimte te bieden aan goede initiatieven 'van onderop'. Het toekomstperspectief fungeert daarbij als kader ter beoordeling of deze initiatieven bijdragen aan het gewenste perspectief.

Een dynamisch proces

Hierbij merkt de commissie ook op dat het toekomstperspectief niet kan worden gezien als een blauwdruk. Het zal fungeren als een dynamisch instrument, waarmee de focus wordt gericht op het realiseren van geformuleerde ambities en doelstellingen en waarmee richting wordt gegeven aan de gewenste ontwikkelingen, die bijdragen aan waardecreatie. Het gaat erom op basis van het gezamenlijke en gedragen toekomstperspectief de beweging naar realisatie van waardevermeerdering op gang te brengen.

3.4 De beweging op gang

De gevolgen van de demografische veranderingen vormen een majeure beleidsopgave. Dit hoofdstuk beschrijft de uitdaging om voor deze opgave de passende oplossing te formuleren, in de vorm van het ontwikkelen van een sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief, gericht op het realiseren van waardevermeerdering en het inrichten van een krachtige vorm van regionale samenwerking. Het toekomstperspectief dient vervolgens als aanjager om de beweging als een vliegwiel op gang te brengen om de passende oplossingen te realiseren.

Het toekomstperspectief fungeert daarmee als een wenkend perspectief op de lange termijn. Het plaatst een stip op de horizon. Partijen zijn bereid zich in te spannen die stip realiteit te laten worden, omdat zij daarmee hun eigen ambities kunnen realiseren. Daar is immers de inhoud van het toekomstperspectief en de regionale samenwerking op ingericht.

Die stip op de horizon dient ook als basis voor een fasering naar realistische en haalbare tussenstappen. Daarbij adviseert de commissie een programma te ontwikkelen, waarin deze tussenstappen in onderlinge samenhang en in een logische volgorde zijn geplaatst. Dat programma vormt daarmee de basis voor monitoring en voor de financiële arrangementen per deelopgave. Dat laatste vraagt erom per deelopgave de financiële opgave in beeld te brengen. Om vervolgens in samenspraak met partners, die belang hebben bij het oplossen van bepaalde problemen, per deelopgave een financieel arrangement in te richten,

met medeverantwoordelijkheid en medefinanciering van belanghebbenden. Zoals uitgewerkt in paragraaf 1.3, is de financiële strategie gericht op het werven van financiering vanuit partners die zich verbinden aan de stip op de horizon en die belang hebben bij de realisatie daarvan.

In relatie tot de financiële strategie, hebben we in het eerste hoofdstuk ook beschreven dat het gaat om een transformatieopgave, die betrekking heeft op een bepaalde periode, waarvoor incidentele investeringen nodig zijn. De realisatie van het toekomstperspectief, de stip op de horizon, betekent het realiseren van een nieuwe, evenwichtige situatie, waarin (weer) meerwaarde gerealiseerd wordt.

Om de gewenste beweging op gang te brengen, heeft de commissie de volgende verdeling voor ogen van rollen en verantwoordelijkheden.

- De verantwoordelijke overheden fungeren als aanjager om de beweging als een vliegwiel op gang te brengen. Het initiatief hiervoor ligt bij de samenwerkende gemeenten op regionaal schaalniveau. Zoals hiervoor ook opgemerkt, treedt de provincie op als bondgenoot. Overheden treden daarnaast op als co-financier met een focus op maatschappelijk rendement en waardevermeerdering.
- Van de corporaties mag verwacht worden dat zij hun verantwoordelijkheid nemen voor desinvesteringen van de transformatie op de woningmarkt en van voorzieningen. Voor zover de financiële reserves van de corporaties dat mogelijk maken. Daarbij adviseert de commissie de saneringsopgave voor corporaties in te kaderen als een maatschappelijk vraagstuk, dat opgelost dient te worden door de samenleving en waarbij de revenuen ook terecht komen bij de samenleving. Deze aanpak maakt het mogelijk het vraagstuk van staatssteun te ontwijken.
- Fusies van corporaties zouden zeer behulpzaam zijn om onderlinge verevening mogelijk te maken. De commissie stelt zich op het standpunt dat het wenselijk is wanneer er één corporatie opereert op het schaalniveau van Zuid-Limburg (daar waar de urgentie van de opgave het hoogst is).
- Zoals benadrukt in paragraaf 1.3, acht de commissie de betrokkenheid van de Rijksoverheid onontkoombaar. De commissie is van mening dat van provincie, regio's en gemeenten in Limburg niet verwacht kan worden dat zij de uit te voeren transformatieopgave zelfstandig kunnen bekostigen. Bijzondere omstandigheden maken bijzondere maatregelen legitiem en nodig. Voor de Rijksoverheid ziet de commissie een rol weggelegd als convenantpartner, op basis waarvan het Rijk zich verbindt aan het ontwikkelen en realiseren van het sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief voor Limburg (te beginnen met Topregio Zuid-Limburg). Zoals ook beschreven in paragraaf 1.3, kan het Rijk bepaalde voorwaarden verbinden aan haar betrokkenheid.
- Europese programma's bieden mogelijkheden voor incidentele financiering voor regio's, danwel voor concrete projecten of programma's. Het bestuur op lokaal, regionaal en provinciaal schaalniveau dient hier alert op te zijn.
- Daarnaast is op het schaalniveau van Europa de Europese arbeidsmarkt relevant. Uit recent onderzoek komt naar voren dat tekorten op de arbeidsmarkt versneld optreden in Limburg. In dit kader merkt de commissie op dat de Europese arbeidsmarkt de afgelopen jaren weliswaar steeds meer een open karakter heeft gekregen. Daarbij dienen partijen zich tegelijkertijd te realiseren dat in toenemende mate sprake zal zijn van concurrentie op deze Europese arbeidsmarkt, vanuit soortgelijke (economische) activiteiten die – eveneens in toenemende mate – elders ontplooid worden. Hierbij plaatst de commissie ook de kanttekening dat de Europese arbeidsmarkt op de langere termijn niet los gezien kan worden van de mondiale arbeidsmarkt.

Tegen deze achtergrond dient naar de mening van de commissie de vraag onder ogen te worden gezien hoe zaken als voorzieningen en infrastructuur op de langere termijn in stand gehouden kunnen worden, wanneer de Europese en mondiale arbeidsmarkt geplaatst worden in de context van ontwikkelingen van toenemende concurrentie en veranderende arbeidsverhoudingen elders in Europa en de wereld.

- Van genoemde partijen mag verwacht worden dat zij op deelterreinen de relevante partijen betrekken.

Bovenstaande punten hebben betrekking op rollen en verantwoordelijkheden van partijen om de beweging op gang te brengen. In het volgende hoofdstuk beschrijven we ons advies over de bestuurskracht en de doorzettingsmacht, die nodig zijn op regionaal schaalniveau voor de ontwikkeling van toekomstperspectieven en de uitvoering daarvan.

4.

Bestuurskracht

4.1 Gedifferentieerde benadering per regio

Zoals eerder in deze rapportage opgemerkt, verschillen de demografische ontwikkelingen per regio binnen Limburg (zie ook de feiten, cijfers en prognoses in bijlage 2). Het invulling geven aan de rol van partner en bondgenoot door de provincie vraagt daarom om maatwerk. De commissie adviseert het provinciebestuur om een gedifferentieerde benadering per regio te hanteren en de provinciale rol en bijdragen te laten aansluiten bij wat per regio nodig is.

De regio Zuid-Limburg verdient in de ogen van de commissie prioriteit. De urgentie van de opgave is in deze regio het hoogst.

Voor Midden-Limburg geldt dat de bevolkingskrimp zich in deze regio reeds manifesteert op het platteland. De verwachting is hier dat krimp zich op middellange termijn ook zal voordoen in de steden.

In Noord-Limburg is met name een verandering van de samenstelling van de bevolking aan de orde. Deze verandering betreft deels de demografische ontwikkelingen van vergrijzing en ontgroening en deels een groeiend aantal arbeidsmigranten, dat zich blijvend wil vestigen. De specifieke opgave voor Noord-Limburg heeft dan ook betrekking op het huisvesten en integreren van arbeidsmigranten.

In dit hoofdstuk gaan we allereerst nader in op de provinciale bestuurskracht in het algemeen (paragraaf 4.2). In de paragrafen daarna werken we de vereiste bestuurskracht voor Zuid-, Midden- en Noord-Limburg nader uit, geredeneerd vanuit de urgentie van de opgave. Per regio gaan we ook steeds in op het te leveren maatwerk vanuit de provincie.

4.2 Provinciale bestuurskracht

De provincie Limburg heeft de afgelopen jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan het agenderen van het vraagstuk van bevolkingskrimp op de nationale agenda. Met als resultaat dat het vraagstuk van bevolkingskrimp inmiddels beschouwd wordt als een nationale opgave (al heeft dat nog niet geleid tot aandacht voor het fenomeen krimp in de Rijksbegroting!).

Het kabinet-Rutte heeft in het regeerakkoord aangegeven dat voor de provincie een prominente rol is weggelegd op de beleidsterreinen van natuur, ruimte en economie. Dit maakt de demografische veranderingen bij uitstek een onderwerp voor de provinciale agenda.

Voor de provincie Limburg ziet de commissie op hoofdlijnen de volgende rol weggelegd:

- Een stevige economische agenda ontwikkelen, gebaseerd op de economische speerpunten in deze rapportage, gericht op (nieuwe) verdienmodellen voor de realisatie van waardevermeerdering en passend bij de prominente rol voor de provincie op de terreinen van natuur, ruimte en economie.
- Samenhang aanbrengen tussen de verschillende beleidsterreinen en bijdragen aan samenhangende oplossingen op regionaal schaalniveau. De regionale opgaven realiseren, in verbinding met partners, door:
 - het bijdragen aan/faciliteren van de ontwikkeling van een sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief op regionaal schaalniveau
 - het stimuleren/faciliteren van regionale samenwerking en het versterken van de regionale bestuurskracht (vanuit het principe 'organisatie volgt inhoud').

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk benadrukt, vraagt dit om maatwerk per regio. In de paragrafen hierna gaan we hier per regio nader op in.

- Bevorderen van de onderlinge afstemming tussen de regio's over de ontwikkeling van hun toekomstperspectieven, gezien de onderlinge interdependentie tussen de regio's.
- Regie voeren op provinciaal niveau op het gebied van woningbouw en bedrijventerreinen (op basis van het wettelijk instrumentarium vanuit de nieuwe Wet ruimtelijke ordening, zoals de Structuurvisie). Op dit terrein kan de provincie een sturende rol vervullen door het maken van afspraken over een systeem van woningbouwcontingentering en het stimuleren van goed gedrag.
- Versnellen van de realisatie van de transformatieopgave. Uitgaande van de voorwaarde dat de financiële positie van de provincie Limburg in ieder geval niet wordt verzwakt.
- Verder bevorderen van de bewustwording van de vereiste omslag in het denken van groei naar krimp en het actief handelen van partners verder stimuleren, door de consequenties van de demografische ontwikkelingen breed te agenderen.
- Bijeenbrengen en organiseren van netwerken van belanghebbenden. Bevorderen van samenwerking tussen gemeenten, regio's, maatschappelijke organisaties (corporaties, onderwijs-, zorg- en welzijnsinstellingen) en bedrijfsleven, onder andere gericht op het bevorderen van de match arbeid en onderwijs.
- Regie voeren voor de totstandkoming van spreidingsplannen voor het onderwijs en voor voorzieningen op de terreinen van zorg en welzijn.
- Vervullen van een trekkersrol in de ontwikkeling van kennis en methodiek (kennismanagement). Met de oprichting van Neimed⁸ heeft de provincie het initiatief genomen tot kennisontwikkeling en kennisdeling. De commissie heeft waardering voor dit initiatief. Tegelijkertijd constateert de commissie dat het vraagstuk van bevolkingskrimp nog een betrekkelijk nieuw thema is. Naar de mening van de commissie is de aanwezige expertise bij Neimed in de huidige vorm ontoereikend om de ambitie waar te maken Neimed door te ontwikkelen tot een nationaal kenniscentrum. Om deze ambitie wel te realiseren, acht de commissie een verbinding noodzakelijk met wetenschappelijke theorievorming. Vanuit wetenschappelijk oogpunt adviseert de commissie dan ook dit initiatief onder te brengen bij de Universiteit Maastricht. De aard en de complexiteit van het onderzoek vereisen dat. Bovendien kan de Universiteit Maastricht een stimulerende rol vervullen op het snijvlak van economische en culturele wetenschappen. De commissie beschouwt dat als zeer relevant in het kader van waardecreatie.
- Formele sturing op basis van de verantwoordelijkheid van financieel toezicht.
- Signalering en lobby richting Den Haag en Brussel.
- Monitoren van de uitvoering van de adviezen, zoals verwoord in deze rapportage.

⁸ *Neimed staat voor 'Nederlands Kennisinstituut Maatschappelijke Effecten Demografische Krimp' en is een open samenwerking van de provincie Limburg, Parkstad Limburg, de Open Universiteit en de Hogeschool Zuyd. De activiteiten van Neimed hebben betrekking op het ontwikkelen van kennis, het ontsluiten van beschikbare kennis, het ontwikkelen van innovatieve strategieën en advisering.*

4.3 Krachtig bestuur voor Zuid-Limburg

Urgentie opgave

Zoals aangegeven in hoofdstuk 1, beschouwt de commissie Zuid-Limburg als één samenhangende regio. Op de thema's economie, onderwijs, woningmarkt en zorg is er een duidelijke samenhang op dit schaalniveau.

De regio Zuid-Limburg verdient in de ogen van de commissie prioriteit. De urgentie van de opgave is in deze regio het hoogst. De regio's binnen Zuid-Limburg onderkennen deze urgentie. In de regio's Parkstad, Sittard-Geleen en Maastricht Heuvelland zijn, op basis van prognoses van de demografische ontwikkelingen, de sloop- en transformatieopgaven in beeld gebracht in respectievelijk de 'Herstructureringsvisie voor de woningvoorraad Parkstad Limburg' (december 2009), de 'Woonmilieuvisie Westelijke Mijnstreek' (2007) en de 'Stadsvisie 2030' (2008). In deze visiedocumenten hebben gemeenten en corporaties afspraken gemaakt over het instrumentarium, de realisatie en de bekostiging van de sloop- en transformatieopgave.

Daarnaast heeft de Regio Parkstad een Regioprogramma opgesteld en vastgesteld, inclusief een investeringsprogramma. Per 1 november 2010 is een onafhankelijk voorzitter van Parkstad benoemd en de Regio Parkstad heeft vanuit het Rijk de beschikking ontvangen voor de Rijksbijdrage van € 14,75 miljoen voor het aanpakken van de krimp in Parkstad in de periode 2010 – 2020. De leegstand in Parkstad is de afgelopen jaren met 0,5% teruggebracht. Onder moeilijke omstandigheden is gewerkt aan krimp, op een moment dat het Rijk de problematiek nog ontkende.

Waardering voor de ondernomen activiteiten en de op gang gebrachte ontwikkelingen is er vanuit de commissie zeker. De opdracht aan de commissie is echter om een advies uit te brengen voor de lange termijn. Vanuit dat langetermijnperspectief is de commissie van mening dat er meer mogelijk en nodig is in en voor Zuid-Limburg. Het komt nu aan op de uitvoering en realisatie van visies en plannen. De praktijk zal weerbarstig zijn. De urgentie van het vraagstuk vraagt

op korte termijn om onorthodoxe maatregelen om de bestuurskracht en de doorzettingsmacht te vergroten. Partnerschap en gezamenlijk acteren van provincie en gemeenten in de regio zijn vereist.

Aanpak

De commissie acht de regio's binnen Zuid-Limburg (Parkstad, Sittard-Geleen en Maastricht Heuvelland) ieder voor zich te klein om de urgente en gecompliceerde opgave vanuit de demografische veranderingen adequaat aan te pakken. Ook in gesprekken met maatschappelijke partners (onderwijs en corporaties) is naar voren gebracht dat op het schaalniveau van Zuid-Limburg sprake is van versnippering en onvoldoende bestuurskracht en uitvoerend vermogen. De commissie pleit dan ook voor een aanpak en een vorm van regionale samenwerking op het schaalniveau van Zuid-Limburg als geheel. Waarbij kwetsbaarheid en vrijblijvendheid van regionale samenwerking zoveel mogelijk moeten worden voorkomen.

Bij een vorm van regionale samenwerking benadrukt de commissie: 'wat lokaal kan, lokaal doen'. Het gaat erom een regionale samenwerkingsvorm in te richten voor een bepaalde periode en voor specifieke doelen. Aanvankelijk heeft de commissie, tijdens gesprekken met gemeentebestuurders uit Zuid-Limburg in oktober 2010, de suggestie gedaan een publiekrechtelijk orgaan in te richten (een Openbaar Lichaam).

Op 25 november 2010 organiseerde de provincie Limburg een bestuurdersconferentie. Dat was een enthousiasmerende bijeenkomst, waar is afgesproken in Zuid-Limburg de handen ineen te slaan en een Taskforce in te stellen, bestaande uit gouverneur Frissen, de burgemeesters van Sittard-Geleen, Heerlen en Maastricht en een aantal zwaargewichten vanuit maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Afgesproken is dat deze Taskforce binnen vijf maanden een plan van aanpak opstelt voor bestuurlijke samenwerking.

De commissie is content met deze ontwikkeling. We achten het van belang dit enthousiasme en deze betrokkenheid vast te houden en verder te ondersteunen. Ons advies is om deze route eerst te bewandelen.

Daarvoor gelden twee redenen. Dit voorstel is ten eerste ontwikkeld vanuit de regio zelf en ten tweede betekent deze aanpak geen extra bestuurslaag. De commissie plaatst daarom de suggestie van een Openbaar Lichaam voorlopig in de 'ijskast'.

In het verlengde van de uitkomst van de conferentie van 25 november, adviseert de commissie de bestuurlijke doorzettingsmacht in Zuid-Limburg als volgt te organiseren:

De eindverantwoordelijkheid voor de realisatie van de transformatieopgave in Zuid-Limburg (Topregio Zuid-Limburg) moet eenduidig bestuurlijk worden belegd. Het verdient grote voorkeur hier geen nieuwe bestuurslaag bij te introduceren. In lijn met het huidige regeerakkoord en het Limburgs bestuursakkoord dient de opgave exclusief bestuurlijk te worden belegd bij de laag die erover gaat.

- Eindverantwoordelijk betekent: bindend kunnen zijn op de schaal van Zuid-Limburg. Het Rijk dient zich bestuurlijk aan deze aanpak te verbinden en als externe toets te fungeren. (Zie ook paragraaf 1.3 over af te sluiten convenant.) Hiervoor kan onze commissie desgewenst een rol vervullen.
- Via een bestuurlijk mandaat van alle betrokken gemeentebesturen én het provinciebestuur kunnen de bestuurders in de Taskforce handelings- en beslissingsruimte regelen.
- Maatschappelijke partijen participeren gelijkwaardig aan de overheid in de op te richten Taskforce en de daarvan afgeleide organen.
- Basis van de transformatieopgave is het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief dat over een periode van 10 jaar maatregelen beschrijft, inclusief de daarvoor noodzakelijke juridische instrumenten en financiële arrangementen. Opgaven voor de lange termijn, zoals de demografische omslag, worden geïntegreerd in dit toekomstperspectief. Het toekomstperspectief wordt in 2011 vastgesteld. Alle betrokken gemeenten én de provincie dienen via scherpe meerjarige afspra-

ken met een juridische grondslag beleidsmatig en financieel aan een op te stellen toekomstperspectief te worden verbonden.

- Al naar gelang de beleidssector (economie, wonen, onderwijs, zorg, openbaar bestuur) zal maatwerk van dit instrumentarium nodig zijn.
- Er wordt een excellente, vrijgestelde ambtelijke staf ingezet om met voldoende autoriteit alle noodzakelijke handelingen te verrichten in opdracht van de Taskforce.

Zoals hiervoor opgemerkt, is tijdens de bestuurdersconferentie van 25 november afgesproken om binnen vijf maanden het plan van aanpak gereed te hebben. Het advies van onze commissie biedt hiervoor de nodige aanknopingspunten. In dit plan van aanpak dienen onze aanbevelingen in operationele plannen nader uitgewerkt te zijn. De afgesproken termijn van vijf maanden, betekent oplevering van dit geoperationaliseerde plan van aanpak vóór de zomer van 2011. Dat biedt een nieuw college van Gedeputeerde Staten de mogelijkheid een vliegende start te maken.

Hierbij benadrukt de commissie dat het uitwerken van het plan van aanpak een opdracht is voor de eigen organisaties van de betrokken partijen (provincie met gemeenten), voor deeluitwerkingen of deelbijdragen kan externe hulp aangeschakeld worden. Van belang is dat het eigenaarschap van het geoperationaliseerde plan ligt bij de organisaties die ook verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het plan.

We benadrukten eerder al het risico van kwetsbaarheid en vrijblijvendheid van regionale samenwerking. Daarnaast bestaat het risico van onderlinge concurrentie. De commissie beveelt aan afspraken te maken over monitoring, in de vorm van een externe commissie, die na een half jaar de voortgang beoordeelt.

Tot slot vraagt de commissie nadrukkelijk aandacht voor de rol van de gemeenteraden. Het organiseren van regionale kracht gaat niet zonder daarbij tijdig en effectief gemeenteraden te betrekken.

4.4 Krachten bundelen in Midden-Limburg

Urgentie opgave

Ook Midden-Limburg heeft te maken met een dalend aantal inwoners en een toekomstige daling van het aantal huishoudens. In Midden-Limburg manifesteert de krimp zich reeds op het platteland en is de verwachting dat krimp zich op middellange termijn ook zal voordoen in de steden (zie ook bijlage 2).

De regio Midden-Limburg heeft op zich nog de tijd om te anticiperen op de demografische ontwikkelingen. Wel zal ook deze regio rekening moeten houden met minder inkomsten vanuit grondexploitaties, minder belastinginkomsten vanuit de OZB en minder inkomsten voor het onderwijs, vanwege minder leerlingen. Terwijl tegelijkertijd middelen en maatregelen nodig zijn voor de herstructurering van de gedateerde woningvoorraad, voor het waarborgen van de kwaliteit en de bereikbaarheid van het onderwijs en voor voldoende handen aan het bed in de zorg.

De commissie benadrukt dat deze ontwikkelingen in Midden-Limburg in aantocht zijn. Het gaat dan niet uitsluitend om de ontwikkelingen van bevolkingskrimp en huishoudensdaling, maar ook om de verandering van de samenstelling van de bevolking (minder jongeren, een dalende beroepsbevolking en meer ouderen).

Het is aan het lokaal bestuur om hierin gezamenlijk op te trekken om tijdig de juiste maatregelen te treffen. Onderwijsinstellingen en corporaties vragen daar ook om.

Aanpak

Met de Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg (GOML) is in de regio een positieve beweging op gang gekomen. In 2008 stelde de regio de gezamenlijke visie op 'Het oog van Midden-Limburg, Regiovisie 2008 – 2028'. In deze visie is verwoord dat het niet gaat om de individuele steden of gemeenten, maar om een krachtige regio. Daarnaast gaat de visie uit van het benutten en versterken van de eigen kracht in de regio. Bevolkingskrimp wordt als grootste bedreiging voor de komende jaren in de visie aan de orde gesteld, waarbij als risico wordt benoemd dat de economische groei kan afnemen. Daarnaast wordt opgemerkt dat in een krimpende markt herstructurering alleen van de grond kan komen als sprake is van een zekere schaarste.

Het proces om tot deze visie te komen, heeft ertoe bijgedragen dat de gemeenten binnen Midden-Limburg (met name de twee centrumgemeenten Roermond en Weert) enigszins de beweging naar elkaar toe maken. Het vraagt tijd om de beweging naar elkaar toe verder te maken. De commissie acht dat cruciaal om tijdig een passend en samenhangend antwoord te formuleren op het vraagstuk van demografische veranderingen in Midden-Limburg.

Daarnaast acht de commissie het noodzakelijk dat in Midden-Limburg een sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief tot stand komt, met oog voor de demografische opgave. De visie, zoals ontwikkeld vanuit de GOML, 'Het oog van Midden Limburg', vormt hiervoor een goede aanzet.

Mede in reactie op deze gebiedsvisie formuleert de commissie de volgende voorwaarden om succesvol vervolgstappen te kunnen zetten.

- Een bewuste en realistische keuze voor het verbeteren van de sterke punten, gericht op versterking van de economische structuur en de sociale structuur. En daarmee gericht op waardecreatie.

- Eén gezamenlijke en gedeelde woonvisie op het schaalniveau van Midden-Limburg, als onderdeel van het te ontwikkelen sociaaleconomisch ruimtelijk perspectief. In deze woonvisie dient aandacht te zijn voor de veranderende samenstelling van de bevolking en het veranderende aanbod van woningen dat daarvoor nodig is. Voor de gebiedsvisie vanuit de GOML is een migratiesaldo van 0% als uitgangspunt gehanteerd. De visie is daarmee gebaseerd op een gelijkblijvend aantal inwoners, gedurende de periode 2008 – 2028. De te ontwikkelen woonvisie dient gebaseerd te zijn op realistische prognoses voor de demografische ontwikkelingen in Midden-Limburg (zie daarvoor bijlage 2). In een situatie van voorziene bevolkings- en huishoudensdaling kan immers niet langer sprake zijn van een aanbodgerichte woningmarkt. Beschikbare woningen moeten nadrukkelijk aansluiten bij de vraag naar woningen. Daarnaast verdienen vraagstukken en samenhangende antwoorden op het gebied van leefbaarheid in wijken en dorpen een plaats in de woonvisie.
- Het voorkomen van scheefgroei in de woningbouw. Deze scheefgroei leidt tot fricties tussen plattelands- en stedelijke gemeenten, maar ook tot improductieve concurrentie. Het zorgt bovendien voor grote problemen bij eigenaren van de bestaande woningvoorraad. Die worden in sommige delen van het gebied nu al geconfronteerd met huizenprijzen die sneller dalen dan nodig is.
- Krachtige en evenwichtige ontwikkeling van de steden Roermond en Weert, als de motoren van het gebied. Stedelijke ontwikkeling helpt de hele regio. Beide steden versterken elkaar momenteel onvoldoende. Het profiel (wonen, werken, voorzieningen) is verschillend, maar nog onvoldoende onderscheidend. Beide steden slagen er op essentiële punten niet in gebruik te maken van elkaars sterke punten. Samen kunnen ze meer kracht ontwikkelen dan ze elk afzonderlijk nu doen. Door niet vanuit concurrentie, maar juist vanuit differentiatie te werken, ontstaat de kracht die de regio de noodzakelijke impuls kan geven.
- Het versterken van het uitvoerend vermogen om opgaven als de Maasplassen te realiseren, evenals de versnelling van natuurrealisatie in combinatie met de vorming van krachtige, kleine, hoogwaardige, innovatieve landbouwclusters.
- Het ontwikkelen van een duidelijke strategie en het bevorderen van draagvlak voor een gezamenlijke aanpak. De bestuurskracht in Midden-Limburg behoeft versterking om de impasse te doorbreken.

De rol van de provincie is om de regio Midden-Limburg te faciliteren en de randvoorwaarden te scheppen om deze samenwerking tot stand te brengen en de ontwikkeling van het toekomstperspectief ter hand te nemen. Het provinciaal bestuur doet er goed aan in overleg met betrokkenen in de regio afspraken te maken over mijlpalen (voor ontwikkelen toekomstperspectief, inclusief woonvisie), voortgang en monitoring. Als de regio en de provincie dat willen, kan de commissie een rol vervullen in de monitoring.

4.5 Noord-Limburg op eigen kracht

Urgentie opgave

Zoals beschreven in paragraaf 2.3 is in vergelijking met Zuid-Limburg, in Noord-Limburg (ook op langere termijn) minder sprake van bevolkings- en huishoudensdaling (zie ook de prognoses in bijlage 2).

Wel is in Noord-Limburg nadrukkelijk een verandering aan de orde van de samenstelling van de bevolking. Dat betreft op de eerste plaats de ontwikkeling van vergrijzing en ontgroening, zoals op veel plaatsen in ons land. Op de tweede plaats betreffen deze bijzonderheden in Noord-Limburg de arbeidsmigranten, zoals nader uitgewerkt in paragraaf 2.3. Zoals daar ook opgemerkt, betekenen deze ontwikkelingen dat een nuancering vereist is van de bestaande prognoses van het CBS/PBL voor bevolkings- en huishoudensontwikkelingen.

De commissie is van mening dat in Noord-Limburg volop kansen liggen voor waardecreatie. We zijn in hoofdstuk 2 ingegaan op de economische speerpunten die in Noord-Limburg aanwezig zijn en die potentie bieden voor de toekomst (met name rondom Greenport Venlo).

Aanpak

Voor Noord-Limburg acht de commissie het van belang dat de regio een realistisch sociaaleconomisch ruimtelijk toekomstperspectief ontwikkelt. De regio Noord-Limburg dient daartoe de eigen kracht te organiseren en voort te bouwen op de strategische regiovisie die eerder ontwikkeld is.

De commissie formuleert daarbij een bijzondere opgave voor de regio ten aanzien van de integratie van arbeidsmigranten. De gemeente Venray heeft daartoe een eerste onderzoek uitgevoerd naar de woonwensen van arbeidsmigranten.

De rol van de provincie is om de regio Noord-Limburg te faciliteren en de randvoorwaarden te scheppen om de ontwikkeling van het toekomstperspectief ter hand te nemen. Het provinciaal bestuur doet er goed aan in overleg met betrokkenen in de regio afspraken te maken over mijlpalen (voor ontwikkelen toekomstperspectief), voortgang en monitoring. Als de regio en de provincie dat willen, kan de commissie een rol vervullen in de monitoring.

Bijlagen

Ruimte voor

waardevermeerdering

Eindrapportage Adviescommissie

Deetman

Bevolkingskrimp Limburg

18 februari 2011

BIJLAGE 1

Opdracht,
werkwijze en
verantwoording
commissie

Opdracht

Eind 2009 heeft de provincie Limburg de Adviescommissie Deetman Bevolgingskrimp Limburg ingesteld. Deze commissie bestaat uit de heren drs. W.J. Deetman (voorzitter), drs. J.H.H. Mans en drs. P. Zevenbergen. De commissie adviseert het bestuur van de provincie Limburg bij het maken van strategische keuzes over de manier waarop de demografische veranderingen als kans kunnen worden benut in relatie tot de sociaaleconomische ambities van de provincie.

De opdracht aan de commissie is door de provincie Limburg als volgt verwoord.

1. Voortbouwend op de bereikte resultaten van de verbindingslijn tot nu toe moet een meerjarenperspectief en -plan ontwikkeld worden om de demografische omslag in Limburg een plaats te geven in de strategische beleidskeuzes waar Limburg voor staat. Daarvoor moet helder worden wat de demografische omslag voor de kernpunten van het provinciaal beleid betekent, op welke punten dat strategisch beleid bijgesteld moet worden en hoe die implicaties in het strategisch beleid van de provincie ingebed moeten worden.
2. De commissie moet de weg aangeven om het draagvlak voor een op basis van de demografische ontwikkeling herijkt meerjarenperspectief binnen en buiten de provincie te versterken en vervolgens de openingen te creëren die nodig zijn om het onder 1 genoemde perspectief en plan, daadwerkelijk te kunnen realiseren.
3. De commissie zal aangeven welke instrumenten nodig zijn voor 1 en 2, waarbij veel aandacht moet zijn voor een stevige lobby- en communicatiestrategie.

De commissie is ingesteld voor een periode van een jaar, van eind 2009 tot begin 2011.

In aanvulling op bovenstaande opdracht is de commissie van mening dat inspanningen niet gericht moeten worden op het bestrijden van bevolkingsdaling. De opgave is om adequaat met de effecten van bevolkingsdaling om te gaan. Het gaat er dan om met minder mensen het niveau van welzijn en welvaart te behouden en zo mogelijk te versterken. Begrippen als 'waarde creëren' en 'perspectief ontwikkelen' staan centraal in de opgave.

Als eindresultaat levert de commissie niet alleen dit eindrapport op. Ook tijdens het proces heeft de commissie 'beweging' gerealiseerd bij overheden en maatschappelijke actoren.

Het advies van de commissie is niet uitsluitend gericht zijn aan de provincie en beperkt zich niet tot provinciaal beleid. De commissie spreekt ook maatschappelijke actoren, gemeenten, de Rijksoverheid en bedrijven aan, met oog voor de intermediaire rol die de provincie vervult.

Werkwijze

De commissie hield in de periode van januari tot en met juni 2010 consultatierondes in alle regio's in Limburg (Parkstad, Noord-Limburg, Midden-Limburg, Maastricht Heuvelland en Sittard-Geleen) om zich een duidelijk beeld te vormen. Deze consultatierondes stonden in het teken van de thema's bestuurskracht, wonen, onderwijs, zorg, welzijn, economie, arbeid mobiliteit en financiën. De commissie sprak tijdens deze bezoeken met gemeentebesturen en met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven over de feiten, de prognoses, het gevoerde beleid en de mogelijke oplossingsrichtingen. De commissie ontving een groot aantal documenten. In bijlage 5 is het documentenoverzicht opgenomen.

Communicatie maakte integraal onderdeel uit van het werk van de commissie. Bij de wijze van invulling van de opdracht door de commissie, waarbij wij 'beweging' wilden realiseren, paste een actieve communicatieaanpak. Voor het bevorderen van bewustwording en acceptatie van de demografische veranderingen heeft de commissie

de media actief betrokken tijdens de regiobezoeken. Daarnaast heeft de commissie de politieke partijen en gemeenteraden benadert in aanloop naar de gemeenteraadverkiezingen in maart en de Tweede Kamerverkiezingen in juni.

Naast de bezoeken aan de regio's, sprak de commissie met het Limburg Forum over de demografische ontwikkelingen in Limburg, de urgentie van het vraagstuk en over de aangrijpingspunten om beweging te realiseren.

De commissie voerde een bilateraal gesprek met onderwijsvertegenwoordigers in Zuid-Limburg over de acties voor de korte termijn en over een spreidingsplan voor de langere termijn.

Op basis van deze activiteiten heeft de commissie een eerste beeld verkregen van de demografische ontwikkelingen in Limburg en van mogelijke aangrijpingspunten om beweging te realiseren. Medio 2010 bracht de commissie het 'Verslag van werkzaamheden tot en met juni 2010' uit. De tussentijdse bevindingen en voorlopige conclusies uit dit voortgangsverslag zijn op hoofdlijnen samengevat in bijlage 3.

De tweede helft van 2010 en de maand januari 2011 heeft de commissie benut voor het toetsen van tussentijdse bevindingen en voorlopige conclusies en het verdiepen van inzichten. In het najaar van 2010 reflecteerde de commissie met een wetenschappelijke klankbordgroep op mogelijke oplossingsrichtingen.

Voorafgaand aan de bestuurdersconferentie van 25 november 2010 sprak de commissie met het provinciebestuur over de noodzaak tot versterking van bestuurskracht en doorzettingsmacht in Zuid-Limburg. Dit droeg eraan bij dat op 25 november is afgesproken in Zuid-Limburg de handen ineen te slaan en de Taskforce in te stellen, bestaande uit gouverneur Frissen, de burgemeesters van Sittard-Geleen, Heerlen en Maastricht en een aantal zwaargewichten uit het bedrijfsleven. Afgesproken is dat deze Taskforce binnen vijf maanden een plan van aanpak opstelt voor bestuurlijke samenwerking.

De commissie besprak tijdens het tweede deel van de opdrachtuitvoering de oplossingsrichtingen met het provinciebestuur en met betrokken partijen in de regio's Zuid-, Midden- en Noord-Limburg, om daarmee draagvlak te verwerven voor de adviezen van de commissie. De commissie stelde vervolgens dit eindadvies op.

Verantwoording

In deze paragraaf geven we een nadere toelichting op de relevante begrippen en de door de commissie gehanteerde modellen voor prognoses van demografische ontwikkelingen. De volgende onderwerpen komen hierna aan bod:

- Bevolkingsdaling en huishoudensdaling.
- Bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing.
- Gebruik van de modellen PEARL en E'til.

Bevolkingsdaling en huishoudensdaling

Het onderzoek van de commissie richtte zich op substantiële en structurele bevolkings- en huishoudensdaling in een regio (waarbij stedelijke gebieden onderdeel uitmaken van die regio). Dit betekent dat de commissie zich richt op krimp op lange termijn, waarbij niet alleen sprake is van een daling van het aantal inwoners, maar ook van het aantal huishoudens. Dit type krimp heeft grote consequenties voor het voorzieningenniveau en het economisch perspectief van de regio, omdat het een aanslag doet op de noodzakelijke voorzieningen en omdat

het krimpgebied bij ongewijzigd beleid te maken krijgt met waardeverlies (omdat ‘waardecreatie’ niet langer te realiseren blijkt).

Bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing

De demografische ontwikkelingen hebben niet alleen betrekking op bevolkings- of huishoudenskrimp, maar betreffen vooral een verandering van de samenstelling van de bevolking. Door ontgroening, vergrijzing en een afnemende beroepsbevolking. De commissie constateert dat bevolkingsdaling als afzonderlijk verschijnsel moeilijk te isoleren is. Ontgroening, vergrijzing en bevolkingsdaling zijn ontwikkelingen die elkaar onderling versterken. Partijen dienen scherp in beeld te brengen welke vraagstukken daadwerkelijk krimpgerelateerd zijn. De commissie heeft de vraagstukken ook op deze wijze benaderd.

Gebruik van modellen

De commissie heeft ervoor gekozen de prognoses van PEARL 2009 (het model van het Centraal Bureau voor de Statistiek en van het Planbureau voor de Leefomgeving) en van Progneff van E'til (2009) naast elkaar te gebruiken. Uit de verschillende modellen vloeien voor enkele regio's verschillende prognoses voort. Deze verschillen komen voort uit de aannamen die aan de modellen ten grondslag liggen.

Samengevat komen deze verschillende aannamen op het volgende neer:

- E'til brengt de bevolkingsontwikkeling op een beleidsneutrale wijze in beeld, op basis van gerealiseerde trends uit het verleden.
- PEARL doet dit ook, maar houdt tevens rekening met de gevolgen van sociaaleconomisch beleid en van woningmarktbeleid (waaronder woningbouwplannen). PEARL is dus niet ‘beleidsneutraal’ en is gebaseerd op de veronderstelling dat het beleid invloed uitoefent op de feitelijke bevolkingsontwikkeling. En dat verklaart waarom de prognoses van PEARL een minder sterke bevolkings- en huishoudensdaling laten zien.

Over de uitwerking van de beleidseffecten is in Limburg veel discussie. Zo houdt het model van PEARL rekening met een nivellerend effect van interne immigratiestromen, iets wat zich in Limburg minder voordoet dan in andere perifere regio's. De commissie wil niet in discussie treden over het gebruik van de modellen en hanteerde beide modellen naast elkaar. De commissie acht beide modellen bruikbaar omdat de trends uit beide modellen onmiskenbaar in dezelfde richting wijzen.

BIJLAGE 2

Krimp in
Limburg:
de feiten,
cijfers
en prognoses

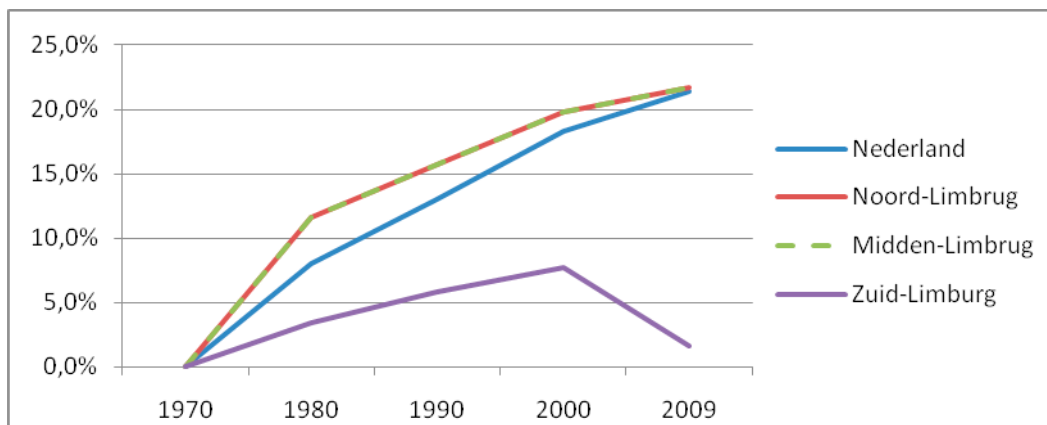
In deze bijlage presenteren we de relevante cijfers en feiten. Op basis van cijfers uit het verleden en prognoses voor de toekomst schetsen we een beeld van de bevolkingsontwikkeling in Limburg ten opzichte van de rest van Nederland. Daarbij valt het op dat er binnen Limburg regionale verschillen zijn als het gaat om de demografische veranderingen.

Vanuit het verleden

De bevolking in Nederland is vanaf 1970 met gemiddeld meer dan 20% gestegen.

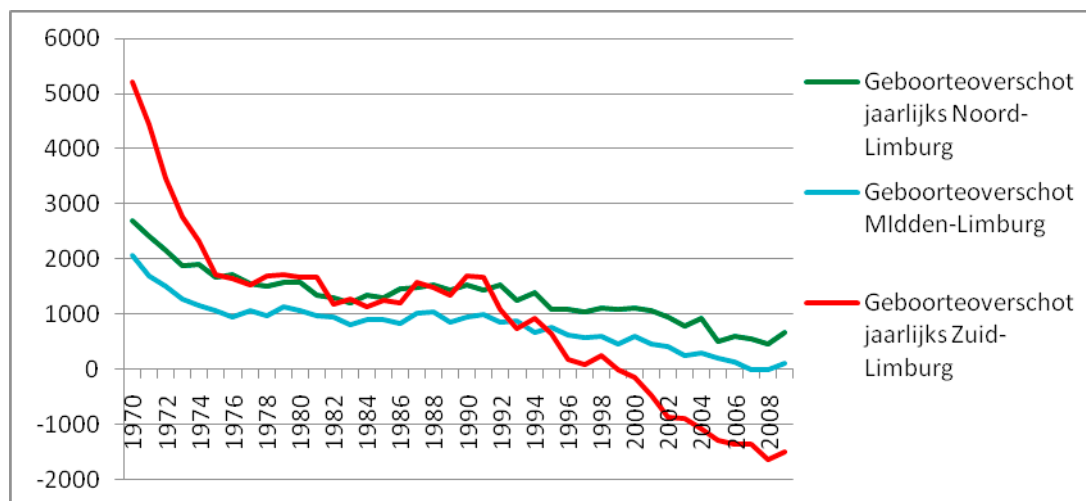
De bevolkingsontwikkeling in Noord- en Midden-Limburg is vergelijkbaar met de rest van Nederland. De groei van de bevolking in Zuid-Limburg is gemiddeld veel lager dan de rest van Nederland en Noord- en Midden-Limburg.

Waar in Noord- en Midden-Limburg nu nog een lichte stijging is te zien, neemt de bevolkingssomvang in Zuid-Limburg al sinds 2000 af. Binnen enkele jaren is de bevolkingssomvang weer op het niveau van 1970.

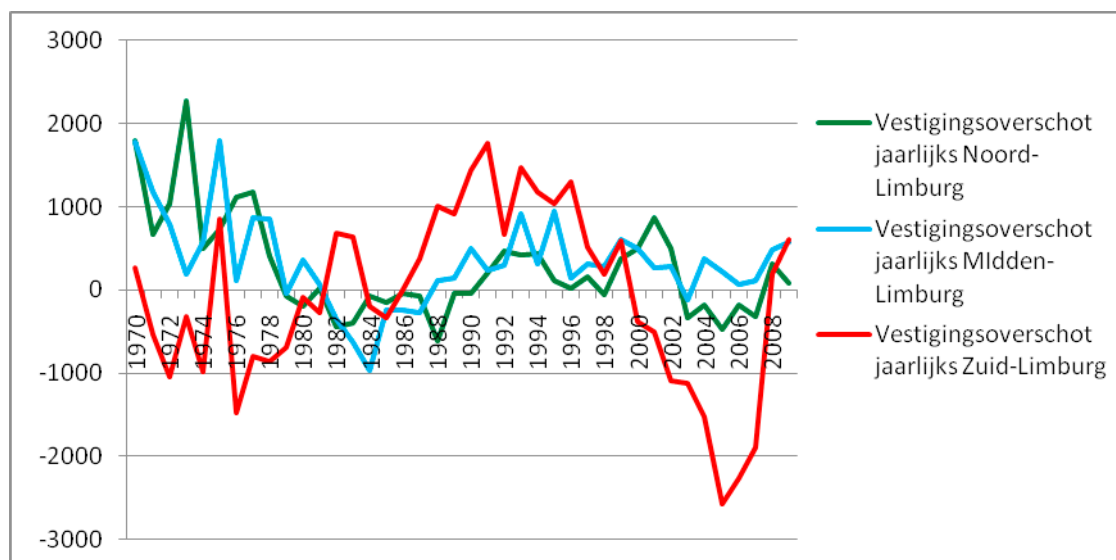
Figuur 1: Procentuele bevolkingsontwikkeling ten opzichte van basisjaar 1970 (Bron: CBS 2010)

De ontwikkelingen in de bevolkingsomvang worden bepaald door geboorte, sterfte, immigratie en emigratie. Het jaarlijks geboorteoverschot (saldo van geboorten en sterfte) laat in alle regio's van Limburg een dalende trend zien. Vooral nog is er in de regio's Noord- en Midden-Limburg sprake van een klein geboorteoverschot. Echter in Zuid-Limburg doet de bevolkingsafname zich veel sterker voor en is er sinds 1999 sprake van structureel jaarlijks meer sterfte dan geboorte.

Figuur 2: Geboorteoverschot (Bron: CBS 2010)

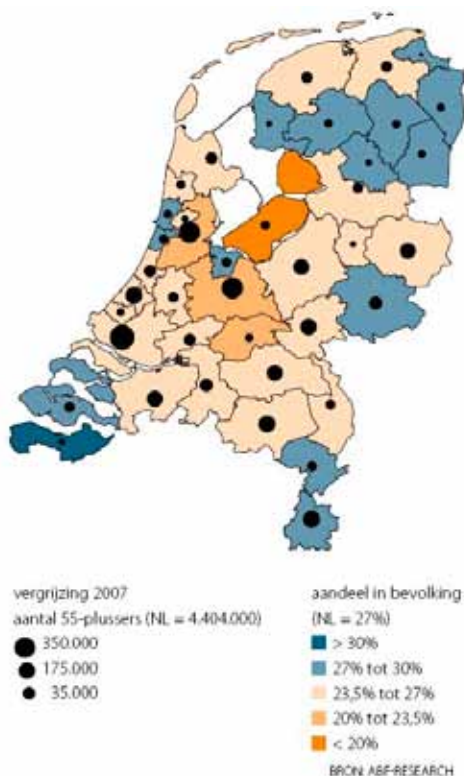
Het vestigingsoverschot (saldo van immigratie en emigratie) laat over de jaren en per regio een zeer verschillend beeld zien. Over de periode 1970 tot en met 2009 hebben zich in de regio Noord- en Midden-Limburg meer mensen gevestigd dan dat er zijn vertrokken (een vestigingsoverschot van respectievelijk 10.000 en 13.000). In Zuid-Limburg zijn juist meer mensen vertrokken dan dat er zich hebben gevestigd (vestigingsoverschot van -3.000).

Figuur 3: Vestigingsoverschot (Bron: CBS 2010)

De Rabobank heeft onlangs een rapport gepresenteerd waarin zij het vestigingsoverschot nader verklaart.⁹ In de periode 1996-2007 lag het binnenlands migratiesaldo in Zuid-, Midden-, en Noord-Limburg tussen de -0,2 en 0%. Deze binnenlandse migratie vindt vooral plaats naar de Randstad. Het gaat hierin met name om jongeren, terwijl ouderen naar meer perifere gebieden trekken.

Gevolg is dat de provincie vergrijsd. Het aandeel ouderen (55 plus) in Zuid- en Midden-Limburg ligt tussen de 27 en 30% van de totale bevolking. In Noord-Limburg ligt dit percentage tussen de 23,5 en 27%. Landelijk is dit aandeel 27%. Figuur 4 geeft de vergrijzing van de bevolking in de verschillende regio's in Nederland aan. Hierin is duidelijk zichtbaar dat het aandeel 55-plussers in Zuid- en Midden-Limburg beduidend hoger is dan elders in Nederland.

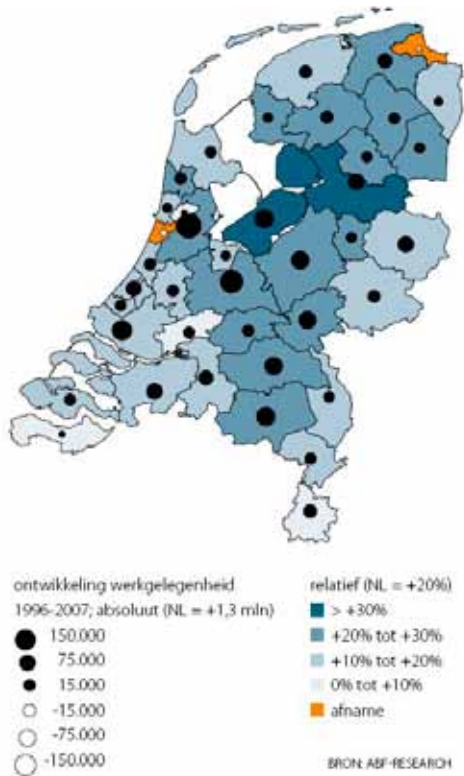

Figuur 4: Aantal 55-plussers per regio (Bron: ABF Research)

Het voorhanden hebben van werk en de waardering van de leefomgeving worden beschouwd als belangrijke factoren voor binnenlandse migratie:

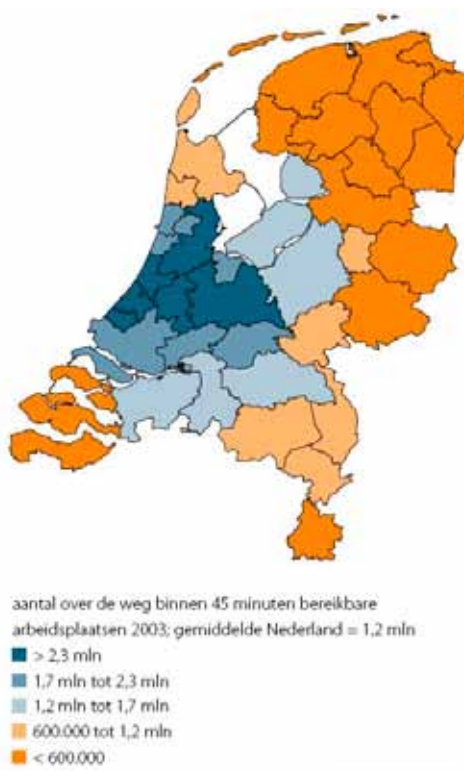
- In de periode van 1996 tot 2007 is de werkgelegenheid in zowel Noord- als Midden-Limburg toegenomen met 15.000 arbeidsplaatsen. In de regio Zuid-Limburg gaat het om een toename van 75.000 arbeidsplaatsen. In relatie tot de totale werkgelegenheid in de regio's is deze groei beperkt. In Noord- en Midden-Limburg was sprake van een groei van tussen de 10% en 20% en in Zuid-Limburg was de groei tussen de 0% en 10%. De gemiddelde landelijke groei over de periode 1996 en 2008 was 20% (zie figuur 5 hieronder).

⁹ 'Demografische krimp, de nieuwe realiteit in perspectief', Rabobank, september 2010.

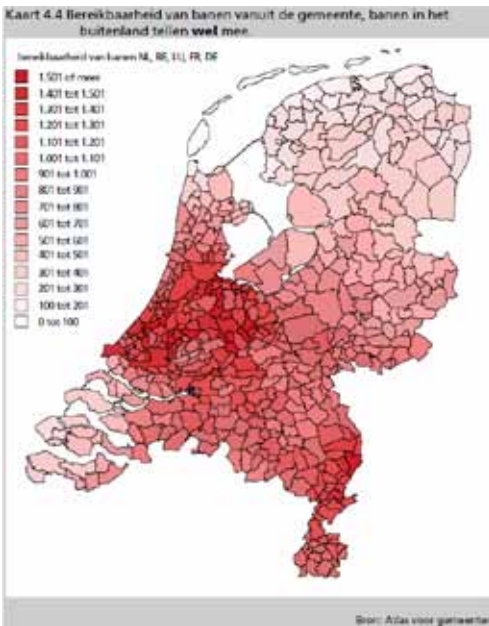
Figuur 5: Werkgelegenheidsontwikkeling (Bron: ABF Research)

- Wonend in Zuid-Limburg zijn er, ten opzichte van Randstad, relatief minder banen in Nederland voorhanden binnen 45 minuten reisafstand van de woonplek (0,6 miljoen tegen 2,3 miljoen). In Midden- en Noord-Limburg is dit ook zo, al is het verschil kleiner (1,2 miljoen versus 2,3 miljoen) (zie figuur 6 hieronder).

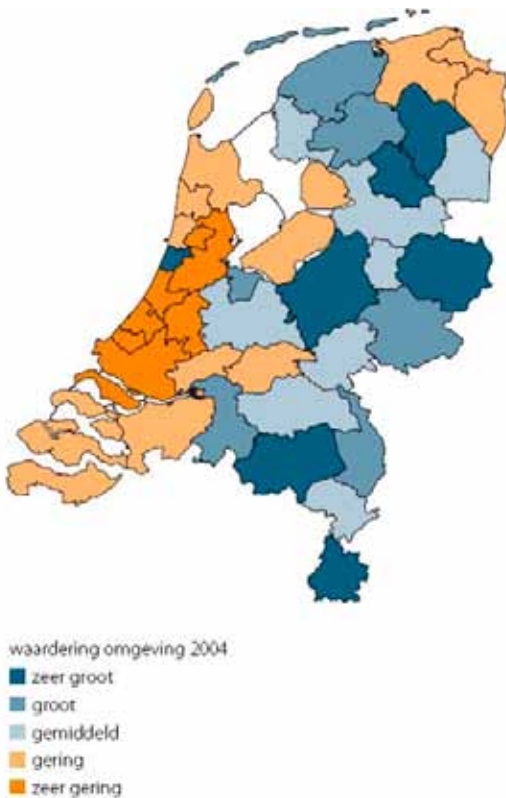
Figuur 6: Bereikbaarheid werkgelegenheid (Bron: ABF Research)

- Wanneer echter gekeken wordt naar de beschikbaarheid van banen op het schaalniveau van de Euregio, is de banendichtheid in Limburg vergelijkbaar met de Randstad (zie figuur 7 hieronder).

Figuur 7: Bereikbaarheid banen per gemeente, banen buitenland tellen mee (Bron: Atlas voor gemeenten)

- De waardering van de leefomgeving lijkt in Limburg geen bepalende factor te zijn voor een eventuele migratie. Uit cijfers van de Rabobank blijkt dat Limburgers hun leefomgeving gemiddeld (Midden-Limburg) tot zeer hoog (Zuid-Limburg) waarderen (zie figuur 8 hieronder).

Figuur 8: Waardering van de omgeving (Bron: ABF Research)

Daarnaast speelt het buitenlands migratiesaldo (immigratie – emigratie) een rol. Over de periode 1996–2007 was in de regio Midden-Limburg sprake van een buitenlands migratiesaldo tussen de +0,1 tot 0,2%. In de regio Noord-Limburg is dit tussen de +0,2 en 0,25%. Dit betekent dat de inkomende migratie groter is dan de uitgaande migratie, al is het saldo gering. De regio Zuid-Limburg kent in deze periode echter een vertrekoverschot. Hier zijn in deze periode meer inwoners naar het buitenland vertrokken, dan zich hier hebben gevestigd. Landelijk is er sprake van een migratiesaldo van +0,25.

Naar de toekomst

Terwijl voor Nederland voor de periode van 2010 – 2040 nog een groei van 5,7% (bron: PEARL) van de bevolking wordt verwacht, gaan de prognoses ervan uit dat gedurende deze periode de bevolking in Limburg afneemt.

PEARL:

- 2010 – 2025: afname bevolking met - 3 % (van 1.119.000 naar 1.083.000 inwoners)
- 2010 – 2040: afname bevolking met - 8 % (van 1.119.000 naar 1.036.000 inwoners)

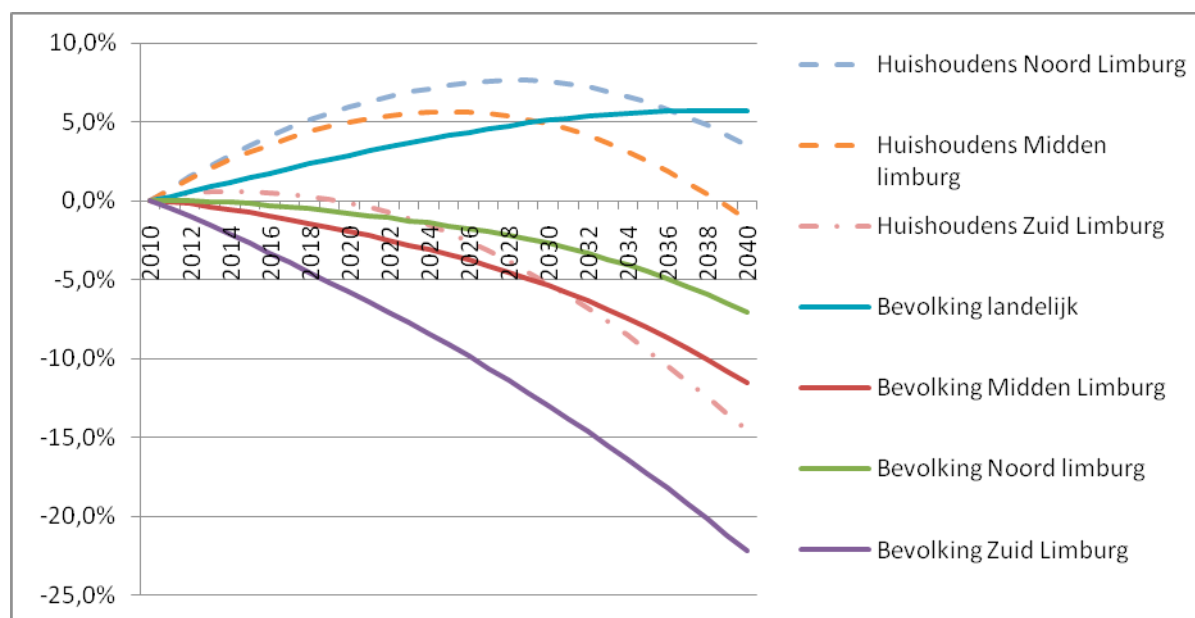
E'til:

- 2010 – 2025: afname bevolking met - 6 % (van 1.122.000 naar 1.055.000 inwoners)
- 2010 – 2040: afname bevolking met - 16 % (van 1.122.000 naar 941.000 inwoners)

In de gevoerde gesprekken is naar voren gebracht dat in 2040 in Limburg sprake is van 50% minder jongeren ten opzichte van 2010, een 25% lagere beroepsbevolking en vier keer zoveel ouderen. Dit laat zien dat er een sterk scheve verhouding gaat ontstaan tussen het aantal ouderen en het aantal jongeren en de beroepsbevolking.

Regionale verschillen

De prognoses voor de ontwikkeling van het bevolkingsaantal en het aantal huishoudens, zien er voor de gehele provincie en de afzonderlijke regio's ten opzichte van het basisjaar 2010, als volgt uit:

Figuur 9 Procentuele bevolkingsontwikkeling ten opzichte van basisjaar 2010 (Bron: CBS 2010)

In percentages en absolute getallen betekent dit:

	Noord-Limburg		Midden-Limburg		Zuid-Limburg		Limburg totaal		NL totaal
	PEARL	E'til	PEARL	E'til	PEARL	E'til	PEARL	E'til	PEARL 1
Toe- of afname van de bevolking									
2010 – 2025	-300 -0,1%	-4.000 -1,6%	-13.000 -5,6%	-8.000 -3,4%	-23.000 -3,8%	-55.000 -9,1%	-36.000 -3,2%	-67.000 -6,0%	+684.820 +4,1%
2010 – 2040	-3.000 -0,9%	-20.000 -7,1%	-31.000 -13,4%	-27.000 -11,5%	-50.000 -8,2%	-135.000 -22,2%	-83.903 -7,5%	-182.000 -16,2%	+937.567 +5,7%
Toe- of afname van het aantal huishoudens									
2010 – 2025	+10.000 +8,6%	+8.600 +7,3%	+2.800 +2,8%	+5.600 +5,6%	+2.600 +0,9%	-5.700 -2,0%	+15.400 +3,1%	+8.500 +1,7%	+706.000 +9,6%
2010 – 2040	+9.200 +7,9%	+4.100 +3,5%	-4.500 -4,5%	-1.100 -1,2%	-12.700 -4,5%	-41.000 -14,6%	-8.000 -1,6%	-38.000 -7,8%	+917.400 +12,5%

Deze tabel laat zien dat in alle regio's het aantal inwoners tot 2040 daalt, terwijl dit in Nederland in deze periode blijft stijgen. Noord-Limburg laat de minst sterke daling zien, maar ook dit percentage is hoger dan de landelijke prognose. Het aantal huishoudens blijft in de regio Noord-Limburg tot 2040 stijgen en in de regio Midden-Limburg tot 2025, terwijl dit aantal in de regio Zuid-Limburg daalt. Landelijk blijft dit aantal stijgen.

In de regio Zuid-Limburg is sprake van zowel een daling van het aantal inwoners in het landelijk gebied, als in het stedelijk gebied.

Conclusies

- De cijfers van het bevolkingsaantal vanaf 1970 tot nu laten zien dat de regio's in Limburg geen wezenlijk andere ontwikkeling door hebben gemaakt dan in de rest van Nederland, met uitzondering van Zuid-Limburg. In Zuid-Limburg is een substantieel minder sterke groei te zien.
- De bevolkingsontwikkeling wordt bepaald door het geboortecijfer, sterftcijfer, immigratie en emigratie:
 - In de regio's Midden- en Noord-Limburg is in de periode tussen 1996 en 2007 sprake van een zeer beperkte natuurlijke aanwas. De regio Zuid-Limburg heeft in deze periode zelfs te maken met een sterfteoverschot.
 - De gehele provincie heeft te maken met vergrijzing, die vergelijkbaar is met de cijfers in de rest van Nederland. De vergrijzing is echter het sterkst zichtbaar in Zuid-Limburg.
 - In alle regio's is sprake van een negatief binnenlands migratiesaldo. Uit onderzoek blijkt dat de oorzaak hiervan waarschijnlijk niet gelegen is in de waardering van de leefomgeving. Het is goed denkbaar dat oorzaken hiervan aan te wijzen zijn in de werkgelegenheid. Het gaat met name om de minder sterke groei van werkgelegenheid (met name in Zuid-Limburg) en de ongunstige bereikbaarheid van werkgelegenheid.
- Het buitenlands migratiesaldo is licht positief. Dit betekent dat de inkomende migratie groter is dan de uitgaande migratie. In de regio's Noord- en Midden-Limburg is dit saldo gering. In Zuid-Limburg is sprake van een vertrekoverschot.
- De prognoses tot 2040 geven aan dat, in tegenstelling tot de cijfers voor Nederland, het aantal inwoners in Limburg de komende jaren terugloopt. Het aantal jongeren neemt af. Dat geldt ook voor de beroepsbevol-

king, terwijl het aantal ouderen substantieel toeneemt.

- Het bevolkingsaantal daalt de komende jaren in alle regio's in Limburg. Het aantal huishoudens blijft echter in Midden-Limburg tot 2025 nog stijgen en in Noord-Limburg in ieder geval tot 2040. De prognoses geven echter aan dat de stijging lager is, ten opzichte van Nederland als geheel.

Hoofdlijn bevindingen en conclusies

‘Verslag van werkzaamheden tot
en met juli 2010’

In september 2010 bracht de Adviescommissie Deetman het tussentijds verslag van werkzaamheden tot en met juli 2010 uit. De hoofdlijn van tussentijdse bevindingen en voorlopige conclusies van de commissie, zoals verwoord in dit voortgangsverslag, is in onderstaand kader samengevat.

Het vraagstuk van demografische ontwikkelingen is urgent. De commissie constateert allereerst dat deze urgentie niet overal in voldoende mate wordt beleefd. Daarnaast is de commissie van mening dat, daar waar actie wordt ondernomen, het ambitieniveau omhoog moet om tijdig en adequaat te anticiperen op de gevolgen van de demografische ontwikkelingen.

De zichtbare urgentie van de gevolgen van krimp in relatie tot het thema wonen heeft in de regio's Parkstad, Sittard-Geleen en Maastricht Heuvelland geleid tot het opstellen van beleid voor herstructurering en transformatie. Deze urgentie is echter onvoldoende vertaald in sterk organiserend vermogen met daadkrachtige sturing. Afspraken op de schaalniveaus van Noord-, Midden- en Zuid-Limburg, onder regie van de provincie, zijn noodzakelijk.

Op het terrein van onderwijs acht de commissie een toekomstbestendig spreidingsplan, op te stellen onder regie van de provincie, noodzakelijk. Dit spreidingsplan dient betrekking te hebben op het primair onderwijs tot en met het MBO, gericht op het schaalniveau van Zuid-Limburg (op termijn op te schalen naar het schaalniveau van geheel Limburg).

De vitaliteit van zowel de economie, als het onderwijs vraagt om koppeling van opleidingen aan (clusters van) bedrijven. De commissie ziet voor de provincie een belangrijke rol weggelegd in het bevorderen van de match tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

De commissie is, op basis van de gedachte om met minder mensen een hoger niveau van welzijn en welvaart te creëren, van mening dat de inzet moet zijn om binnen Limburg een aantal voor Nederland unieke economische clusters te ontwikkelen, waarvoor goed opgeleide mensen voorhanden zijn. De commissie wil in de tweede helft van 2010 een aantal kansrijke economische clusters nader onderzoeken.

De commissie is van mening dat een eventuele grensoverschrijdende samenwerking anders moet worden georganiseerd. Om win-win-situaties te creëren, moet aan Limburgse zijde eerst de eigen kracht worden georganiseerd. Van daaruit kunnen vervolgens grensoverschrijdende knelpunten worden opgelost.

Het waarborgen van bereikbare zorg- en welzijnsvoorzieningen is vergelijkbaar met de opgave waar het onderwijs voor staat. De oplossing hiervoor ligt in het opstellen van een regionaal spreidingsplan voor zorg- en welzijnsvoorzieningen. Evenals bij het onderwijs voorziet de commissie een rol voor de provincie voor het opstellen van deze plannen.

De commissie stelt vast dat in alle regio's door de gesprekspartners in ernstige bewoordingen is gesproken over een tekort aan bestuurskracht en doorzettingsmacht. Daarbij formuleert de commissie bestuurskracht en doorzettingsmacht als de kracht om besluiten te nemen en uit te voeren. De commissie concludeert dat op het schaalniveau van Zuid-Limburg op korte termijn niet-orthodoxe maatregelen nodig zijn, om de niet-toereikende bestuurskracht en doorzettingsmacht te vergroten. In haar eindrapportage zal de commissie hierop terugkomen.

Overzicht gesprekspartners

Gesprekken per regio

Regio Parkstad

De heer J.J.C. van den Berg	Gemeente Nuth, wethouder
De heer P. Bertholet	Bureau Regio Parkstad, algemeen directeur
De heer H. Bogman	Gemeente Simpelveld, burgemeester
De heer C.M.A. Brocken	Gemeente Brunssum, burgemeester
Mevrouw M.A.H. Clermonts-Aretz	Gemeenten Onderbanken, burgemeester
De heer A. Drippy	Gemeente Landgraaf, wethouder
De heer M.A.M.H. Heijben	Gemeente Brunssum, wethouder
De heer A.J. Smeets	Gemeente Heerlen, wethouder
De heer E. Sprokkel	Gemeente Voerendaal, burgemeester
Mevrouw M.F.A.de Wit	Gemeente Heerlen, wethouder

Regio Sittard-Geleen

De heer A.C. Barske	Gemeente Stein, burgemeester
De heer L. Burdorff	Gemeente Sittard-Geleen, afdelingshoofd EZ
De heer G.J.M. Cox	Gemeente Sittard-Geleen, burgemeester
De heer A.M.J. Cremers	Gemeente Beek, burgemeester
De heer R.J.M. Guyt	Gemeente Sittard-Geleen, wethouder
De heer D.M.M. Hendrix	Gemeente Stein, wethouder
Mevrouw J.A. Ie	Gemeente Stein, wethouder
De heer C. van Kaam	Gemeente Sittard-Geleen, afdelingshoofd MO
De heer B.H.M. Link	Gemeente Schinnen, burgemeester
Mevrouw P. L'Ortije	Gemeente Sittard-Geleen, afdeling RO

Regio Maastricht Heuvelland

De heer L.T.J.M. Bongarts	Gemeente Valkenburg aan de Geul, gemeentesecretaris
De heer J.R.M. Bormans	Gemeente Gulpen-Wittem, wethouder
De heer J.H.M. Bronckers	Gemeente Margraten, burgemeester
De heer S.J.M. Brouwers	Gemeente Eijsden, wethouder
De heer J.E.L. Costongs	Gemeente Maastricht, wethouder
De heer J.E.M. Custers	Gemeente Margraten, locoburgemeester en wethouder
Mevrouw M.F.V. Damsma	Gemeente Maastricht, wethouder
De heer W.J.H. Dolmans	Gemeente Meerssen, wethouder
De heer J.H.J. Hendriks	Gemeente Valkenburg aan de Geul, wethouder
De heer H.A.P. Kerstens	Gemeente Maastricht, projectcoördinator
De heer R.L.T. van Loo	Gemeente Vaals, burgemeester
De heer R.S.M.R. Offermanns	Gemeente Meerssen, burgemeester
De heer W. Thijssen	Gemeente Valkenburg aan de Geul, wethouder
De heer A.R.B. van den Tillaar	Gemeente Gulpen-Wittem, burgemeester
De heer L.M.C. Winants	Gemeente Maastricht, locoburgemeester en wethouder
De heer K.M. Wolff	Gemeente Eijsden, wethouder

Regio Midden-Limburg

De heer H.M.J.M. van Beers	Gemeente Roermond, burgemeester
De heer J. Engels	Gemeente Roermond, planoloog stedelijke ontwikkeling
De heer T. Forschelen	Gemeente Maasgouw, wethouder
De heer M.J. Jacobs	Gemeente Nederweert, wethouder
De heer A.W.P. Kirkels	Gemeente Weert, wethouder
Mevrouw M. Meertens	Gemeente Weert, afdeling Stadsontwikkeling
De heer H.L.M. Nijskens	Gemeente Roerdalen, wethouder
De heer P. Pasmans	Gemeente Leudal, projectleider afdeling Ontwikkeling
De heer J.F.B. van Reij	Gemeente Roermond, wethouder
De heer J.L.M. Smolenaars	Gemeente Leudal, wethouder

Regio Noord-Limburg

De heer P.J.G. van der Broeck	Gemeente Venray, wethouder
De heer H.M.F. Bruls	Gemeente Venlo, burgemeester en voorzitter Regio Venlo
De heer P.J.G. Fleuren	Gemeente Peel en Maas, wethouder
De heer W.M.H. Hermans	Gemeente Peel en Maas, wethouder
De heer J. van der Heijden	Gemeente Venlo, afdeling Economische Zaken
De heer L.T.H. Litjens	Gemeente Horst a/d Maas, wethouder
Mevrouw E.M.A.A. de Loo	Gemeente Gennep, burgemeester
De heer F.J.R. Pekema	Gemeente Bergen, wethouder
De heer R.J. Persoon	Gemeente Mook en Middelaar, burgemeester
De heer J.H.G.H. Teeuwen	Gemeente Venlo, wethouder
De heer M. Verheijen	Gemeente Venlo, wethouder
Mevrouw I.D.A.M. Voncken-Janssen	Gemeente Gennep, wethouder

College van GS Limburg

De heer L.J.P.M. Frissen	Gouverneur
De heer G.H.M. Driessen	Gedeputeerde
De heer J.W.M.M.J. Hessels	Gedeputeerde
De heer H.M. Kerstens	Gedeputeerde
De heer N.M.J.G. Lebens	Gedeputeerde
Mevrouw O.M.T. Wolfs	Gedeputeerde
De heer A.C.J.M. de Kroon	Secretaris

Gesprekken per thema

Onderwijs

De heer T. Berkers	Gilde Opleidingen
De heer J.J. Grouls	Fontys Hogescholen, directeur
De heer Th.J.G.M. Hanssen	Trevianum scholengroep Sittard, directeur
De heer H.A.J.M. van den Heuvel	Onderwijsgemeenschap Venlo e.o., voorzitter CvB
De heer H. van Hoof	Stichting Limburgs Voortgezet Onderwijs
De heer A. Kraak	Movare, primair onderwijs, bestuursvoorzitter
De heer H. van Kruchten	Sichting Jong Leren
Mevrouw C. Langen	Leeuwenborg Opleidingen
De heer M. Mertens	Dynamiek Scholengroep, voorzitter RvB
De heer J. Monsewije	Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg
De heer L. Niessen	Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg
De heer Y.L.M. Prince	Focus Stichting Onderwijs en Opvoeding, Sittard, Voorzitter RvB
Mevrouw Y. Raaijmakers	Stichting Primair Onderwijs, Venray, voorzitter CvB
De heer C.M.A. van Rosmalen	Hogeschool Zuyd, voorzitter CvB
De heer L.L.G.H. Scholl	Stichting Gilde Opleidingen, voorzitter CvB
De heer P. Vincken	RO Zuid, senior partner
De heer J. Willems	Hogeschool Zuyd

Wonen

De heer J. Aernoudse	Aedes
Mevrouw V. Eussen	Vesteda, Maastricht, projectontwikkelaar
De heer F. Fonteijn	BAM Woningbouw
De heer P. Hofland	Woningcorporatie Woonpunt Westelijke Mijnstreek/ Geleen
De heer A. van Hoof	Woningstichting Venlo-Blerick, directeur-bestuurder
Mevrouw H. van Houts	Woningstichting Roermond
De heer A. Janssen	Woningstichting Maasvallei
De heer P. Joosten	RO Groep, directeur
Mevrouw C. Keulen	Woningvereniging Nederweert
De heer S. Langeslag	Wonen Limburg, Weert
De heer E.P.J. Loijens	Vesteda, directeur regio Zuid
De heer T. Mans	Woningcorporatie ZO Wonen, Sittard, bestuurder
De heer A. Rekers	Wonen Limburg, Venray, vestigingsmanager
De heer R. Steijvers	Meulen Projectontwikkeling
De heer J. Vinken	Hestia Wonen

Zorg en welzijn

Mevrouw Y. Bemelmans	Regio Parkstad
Mevrouw P. van Bilzen	Adelante Zorggroep, coördinator innovatie zorgvernieuwingsproject, kenniscentrum
De heer C. Bonnier	Mosae Zorggroep
De heer P. Broekhof	Stichting Trajekt

De heer T. van Ekerslot	Stichting PUNTwelzijn
De heer J.P. Essers	Adelante Zorggroep, Raad van Bestuur
De heer W. Groot	Universiteit Maastricht, hoogleraar Gezondheidseconomie
Mevrouw B. Heijnen	Adelante Zorggroep, human research adviseur
Mevrouw A. van der Horst	Huis voor de Zorg Limburg, Raad van Beheer
De heer R. Kerff	Laurentius Ziekenhuis, Roermond
De heer H.J.G.M. Leenders	Orbis Thuiszorg, Sittard, directeur
De heer M.H.M. van Lier	De Beyart
De heer P.W.A. Muijtjens	Adelante Zorggroep, revalidatie arts
De heer J. Opgenoord	Huis voor de Sport Limburg, directeur
De heer F.G.M. Rijnders	De Zorggroep, lid RvB
De heer R.F.M. Ruijters	Zorgboulevard Meander Zorggroep Limburg, RvB
De heer M. Schats	PIW Groep, Geleen, Raad van Bestuur
De heer F. Soomers	Huisartsen Oostelijk Zuid Limburg, directeur
De heer J.G.A. Spätjens	De Zorggroep, voorzitter RvB
De heer J.N.L.M. Stegerman	Vivantes Zorggroep, Geleen, Raad van Bestuur
De heer M.M.T. Weijers	Proteion Thuiszorg

Economie en arbeidsmarkt

De heer J. Adriaansens	Sabic, Sittard
De heer H. Bloem	Nedcar, Sittard
De heer T. Bongers	Stepco
De heer C. Bosch	Ontwikkelingsmaatschappij Midden-Limburg
De heer S.H. van Buren Limburgse	Werkgeversvereniging
De heer R.P.M.C. Counet	AZM, directeur personeelszaken
De heer W. Feijen	VEBEGO, directeur Human Resources
De heer T. Hagelstein	M3 Policy Consultancy en programmamanager Hoge Dunk
De heer S. Heerschap	Kamer van Koophandel
De heer M. Hendriks	Limburgse Werkgeversvereniging, secretaris
De heer W. Houben	Kamer van Koophandel
De heer G. Janssen	APG, directeur Corporate Human Resources
De heer M. Knolls	VVV
De heer J. Meeuwissen	3W
De heer S. Mellema	Sekisui S-Lec BV
De heer C.M. Peters	UWV Regiokantoor Sittard-Geleen, adviseur
De heer H.A. van der Pas	NLW Groep, algemeen directeur
De heer A. Postema	Universiteit van Maastricht, vice voorzitter CvB
De heer H. Princen	Vervoersbedrijf Princen Groep, lid algemeen bestuur KvK
De heer J. Schiffelers	Janshen-Hahnraaths Group, directeur
De heer R. Schmitz	WAA Groep, Venlo, algemeen directeur
De heer J. Schneiders	DSM Nederland BV, president
De heer H. Schrijnemakers	Licom, voormalig directeur
De heer J.J.M. Tindemans	Holding Business Park Luchthaven Maastricht, bestuursvoorzitter
De heer J.P. Urlings	Kamer van Koophandel

De heer W.L.J. Weijnen	Limburgse Werkgeversvereniging, algemeen secretaris
De heer H. Wiertz	Wiertz personeelsdiensten, directeur
De heer H. Wolters	Kernarchitecten
De heer M.H.A. ZeekafMeldon	Plastics, algemeen directeur

Grensoverschrijdende samenwerking

De heer P. Bertholet	Bureau Parkstad Limburg, directeur
De heer P. Daemen	AZM, Raad van Bestuur
De heer S. Gaulard	Taskforce grensoverschrijdende samenwerking, Secretaris
De heer W.T. van Gelder	Grensmakelaar in opdracht van ministerie BZK
De heer S. Kupers	Provincie Limburg
De heer B. van Sloun	Provincie Limburg
De heer J.J.M. Som	Gemeente Kerkrade, burgemeester
De heer B.L.H.J. Wijlands	Rheinisch-Westfaelische Technische Hochschule Aachen, RWTH

Experts

De heer J.H. Garretsen	Sociaal Economische Raad
De heer W.A. Hafkamp	Wetenschappelijk directeur Nicis Institute
De heer G. de Jong	Algemene Rekenkamer
De heer V.J.O.M. Kruithof	Provincie Limburg
De heer L. van Leeuwen	Voormalig Burgemeester gemeente Zoetermeer
Mevrouw D. Manting	Planbureau voor de Leefomgeving
De heer G.D. Minderman	VU Amsterdam. Hoogleraar Public Governance and Public Law
De heer D. Wilbrink	Gemeente Heerlen
De heer P. Winsemius	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
De heer L.J.G. van Wissen	Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI), directeur
De heer D.J. Wolfson	Erasmus Universiteit Rotterdam, emiritus hoogleraar Economie

Limburg Forum

De heer G.J. Cerfontaine	Hoogleraar Maastricht University
De heer P.H.A. Frissen	Decaan en bestuursvoorzitter NSOB
De heer M.A.M. Leers	
De heer J.W.M. Mooren	Directielid, VDL Groep B.V.
De heer J.M.M. Ritzen	Hoogleraar Maastricht University
De heer P. Schnabel	Sociaal Cultureel Planbureau, directeur
De heer F.C.H. Slangen	
Mevrouw Y.E.M.A. Timmerman-Buck	Lid Raad van State

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Mevrouw R. Daniëls	Beleidsmedewerker Programmadirectie Krachtig Bestuur
De heer W. Segers	MT-lid Programmadirectie Krachtig Bestuur
De heer P. Tetteroo	Beleidsmedewerker Programmadirectie Krachtig Bestuur
De heer J.A. Wolthuis	MT-lid Programmadirectie Krachtig Bestuur

Documentenoverzicht

- Activiteitenplan 2010, de ondernemer centraal, Kamer van Koophandel Limburg, 21 oktober 2009.
- Arbeidsmarktanalyse rayon Venlo 2009 – 2014, RAIL, 29 januari 2010.
- Atlas voor gemeenten 2010 – Krimp!?, Gerard Marlet en Clemens van Woerkens, april 2010.
- Beleidsaanpak bevolgingskrimp in het buitenland, Noordoost Schotland, Nord-Pas-de-Calais en Brandenburg, Bureau PAU, Rijksuniversiteit Groningen en NIDI, uitgevoerd in opdracht van Ministerie van BZK en VROM/WWI, oktober 2010.
- Beroepsonderwijs Limburg 2020, rapport IVA, maart 2010.
- Bestuursakkoord Maastricht 2010-2014, Maastricht, een innovatieve en dynamische partner, gemeente Maastricht, 26 maart 2010.
- Bestuursovereenkomst Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg, regio Midden-Limburg, 17 december 2008.
- Brief aan de Tweede Kamer over Taskforce Grensoverschrijdende Samenwerking (GROS), Ministerie van Binnenlandse Zaken, 25 november 2009.
- Businessplan ROB Parkstad, herstructurering in een krimpregio, Concept, Stichting BTM/Parkstad Limburg, 4 november 2010.
- Clustering in Nederland op de kaart, Ruimtelijke Planbureau Den Haag, 2007.
- Concept jaarverslag, NLW Groep, 19 januari 2010.
- Concept nota onderwijs in een nieuwe demografische realiteit, SPOV.
- Consequenties van demografische ontwikkelingen in Zeeland, rapportage Topteam Knelpuntenlijst GROS, Ministerie van Binnenlandse Zaken, 6 april 2010.
- De toekomst van Limburg ligt over de grens, de euregio's als bruggenbouwers tussen de Lidstaten, provincie Limburg, juni 2007.
- Demografische krimp, de nieuwe realiteit in perspectief, Rabobank, september 2010.
- De open stad Zuid-Limburg, Een strategische heroriëntatie op Het Heuvelland, gemeenten, Gulpen-Wittem, Vaals en Valkenburg aan de Geul.
- Economisch perspectief regio Venray, een belangrijke bijdrage aan de economische ontwikkeling van Noord-Limburg, Rabobank Venray, 2 maart 2010.
- Een gezamenlijke toekomst voor ziekenhuiszorg in Limburg, Provinciale Raad voor de Volksgezondheid Limburg, mei 2010.
- Een kansrijke woningmarkt in Limburg voor/door Poolse arbeidsmigranten? Een onderzoek naar de noodzaak en de mogelijkheden voor verbetering van de woonsituatie van Poolse arbeidsmigranten in Limburg, Technische Universiteit Eindhoven, 15 oktober 2010.
- Errors Expected, Aligning Urban Strategy with Demographic Uncertainty in Shrinking Cities, Thorsten Wiechmann, Department of Architecture and Urban Planning, Brandenburg Technical University (BTU), Cottbus, Germany, November 2008.
- Financiële doorrekening scenario's SPOV, 28 januari 2010.
- Gebiedsdocument Noord- en Midden Limburg Verstedelijkingsafspraken 2010 – 2020, Regio's Noord- en Midden Limburg, mei 2009.
- Grensoverschrijdende samenwerking, structuurfondsen 2007-2013, Ministerie van Economische Zaken.
- Healthcare unwired, New business models delivering care anywhere, samenvatting van het rapport van het Health Research Institute van PricewaterhouseCoopers.
- Herstructureringsvisie voor de woningvoorraad Parkstad Limburg, Parkstad Limburg, december 2009.
- Het oog van Midden-Limburg, Regiovisie 2008 – 2028, Atelier Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg in opdracht van stuurgroep Midden-Limburg, juni 2008.
- Internationaal vestigingsklimaat in de Maas-Rijn regio's, voortgangsrapportage uitvoering advies commissie Hermans, provincie Limburg, 18 november 2008.
- Investeringsinzet UM op Chemelot 2009-2015, Maastricht University.

-
- Jaarverslag 2009, Vesteda Groep.
 - Kennis als economische motor, TNO, 30 oktober 2009.
 - Knelpunten Grensoverschrijdende Samenwerking Vlaanderen – Nederland, Ministerie van BZK, 20 oktober 2010.
 - Krimp als kans voor Groen, Concept Quick scan EL&I krimpexperimenten: Gebrookerbos en Groen voor Rood, Alterra, Wageningen UR, 2011.
 - Krimp als structureel probleem, rapportage topteam krimp voor Groningen, november 2009.
 - Krimp als structureel probleem, rapportage Topteam Krimp voor Parkstad Limburg, september 2009.
 - Krimp-en-de Regels, over beleid en regels die het bestrijden van effecten van bevolkingsdaling hinderen, provincies Groningen, Zeeland en Limburg, 8 juni 2009.
 - Krimpen met kwaliteit, Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling Rijk VNG en IPO, november 2009.
 - Krimp en onderwijs, vijf case studies, bijdrage aan het Handboek Krimp en Onderwijs, APE in opdracht van de provincie Limburg en Neimed, september 2010.
 - Krimppijn, aanval op de gevolgen van krimp voor het onderwijs, Taskforce Onderwijs en Demografische Omslag, juni 2009.
 - Krimp in beweging, samen werken aan ambitieuze regio's, raamwerk programma Bestuurdersconferentie, 2 december 2010.
 - Krimp voor Zeeland, oktober 2009.
 - Leaflet krimp Sittard-Geleen, Gemeente Sittard-Geleen.
 - Limburg onderneemt! Kader voor een toekomstbestendige regio, dynamisch en innovatief, Kamer van Koophandel en Ondernemend Limburg, oktober 2008.
 - Limburg werkt aan de toekomst, investeringsagenda 2009 t/m 2017, provincie Limburg, 2008.
 - Maastricht University en Campussen Randwijck en Chemelot (presentatie), Maastricht University.
 - Maastricht University Regionale Groeimonitor (presentatie), Maastricht University.
 - MBO in kaart, een actuele kaart van het middelbaar beroepsonderwijs in Limburg, juli 2009.
 - Naar een duurzaam vitale regio, regioprogramma Parkstad, Regionaal Actieplan Bevolkingsdaling Parkstad Limburg, 15 juli 2010.
 - Nieuwe kaarten van Zuid-Limburg, ter voorbereiding op bestuursconferentie op 25 november 2010, in opdracht van de provincie Limburg.
 - Notitie demografische ontwikkelingen, gemeente Weert, 14 juli 2009.
 - Ondernemend met krimp! Handreiking economische bedrijvigheid bij bevolkingsdaling, Ministerie van Economische Zaken, 2010.
 - Onorthodoxx, Pilot Parkstad Onorthodoxx & de Parkstad 5, Regio Parkstad, 8 januari 2010.
 - Partnerships for Demolition: The Governance of Urban Renewal in East Germany's Shrinking Cities, Matthias Bernt, verschenen in International Journal of Urban and Regional Research, September 2009.
 - Pendelen naar Nederland; oude en nieuwe grensarbeiders, Grensoverschrijdende arbeid; werken in Nederland, wonen in het buitenland. Sociaal economische trends, aflevering 4e kwartaal 2009, A. Copeleijn, 2009.
-

- Reactie Vesteda op raadsvoorstel Stedelijke programmering; programma wonen 2010-2019.
- Retailstructuurvisie 2010-2020, Parkstad Limburg, concept eindrapportage, 8 september 2010.
- Ruimte voor park en stad, intergemeentelijke structuurvisie Parkstad Limburg, Parkstad, 19 oktober 2009.
- Ruimtelijk-economische en stedenbouwkundige, analyse en plan van aanpak centrum Venray, MKB Reva, november 2009.
- Sturen op krimp; meer mogelijk dan je denkt, Tijdschrift voor de volkshuisvesting, 5 oktober 2010.
- MKBA Herstructureringsaanpak Parkstad Limburg, RIGO en EIB, april 2010.
- Naar een duurzame vitale regio, regionaal Actieplan Bevolgingsdaling Parkstad Limburg, 28 juni 2010.
- Nota Limburg Experimenteerregio, 10 november 2009.
- Overzicht stand van zaken knelpunten GROS, Ministerie van BZK, 20 oktober 2010.
- Persbericht 'herstructurering woningmarkt werpt vruchten af, leegstand woningen in Parkstad gedaald, Parkstad Limburg, 24 september 2010.
- Roermond investeert in haar toekomst, strategische visie Roermond 2020, gemeente Roermond.
- Samen werken aan een sterke Regio Venlo, Strategische agenda Regio Venlo 2011-2014, juli 2010.
- Stadsvisie 2030, gemeente Maastricht, 2008.
- Startnotitie project Euregionaal Vestigingsklimaat, in het kader van het samenwerkingsverband Maastricht-Heuvelland.
- Stedelijke programmering: programma wonen 2010-2019, gemeente Maastricht, november 2009.
- Strategische Visie Venlo 2030, gemeente Venlo, september 2009.
- Strategische Visie Vaals 2020, gemeente Vaals, 2010.
- Transformatiefonds herstructurering op hoofdlijnen, Stadsregio Parkstad Limburg, 12 juli 2010.
- Transformatieplan 2010-2010, Stadsregio Parkstad Limburg, 12 juli 2010.
- Trendrapport Limburg 3.0, inclusief sterkte-zwakte-analyse van het Limburgse vestigingsklimaat, Provincie Limburg, januari 2011.
- Uitkomst Enquête Wonen, provincie Limburg en TU Eindhoven, 2010.
- Uitvoeringsplan strategische visie 2020, gemeente Vaals, oktober 2008.
- Vaals Grensverleggend!, Gemeentelijk Actieprogramma m.b.t. praktische Grensproblemen, 2010.
- Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's, Planbureau voor de Leefomgeving, 2010.
- Verkenning Rijksagenda Krimp en Ruimte, Ministerie van VROM, 2009.
- Versnelling en versterking, position paper hoger onderwijs Limburg, door provincie Limburg, Universiteit Maastricht, Open Universiteit, Hogeschool Zuyd en Fontys Hogescholen.
- Versnellingsagenda 2008-2011, naar een hogere versnelling, Raad van advies versnellingsagenda, september 2008.
- Weekbericht GROS, Ministerie van Binnenlandse Zaken, WK 13.
- Woningbehoefte onder arbeidsmigranten, een onderzoek naar de woonwensen van arbeidsmigranten, gemeente Venray, 6 januari 2011.
- Woonmilieuvisie Westelijke Mijnstreek, Companen, 2007, Regio Sittard Geleen, 2008.
- Wijkeraanpak en Vogelaarheffing, brief van Minister Donner aan Tweede Kamer, 28 januari 2011, kenmerk DGWWI/PW 2011037374, samen met persbericht "Minister Donner: Brede inzet op leefbaarheid steden en dorpen".

Colofon

Tekst

Adviescommissie Deetman
Bevolkingskrimp Limburg : Wim Deetman (voorzitter)
Jan Mans
Pieter Zevenbergen

Lysias Advies B.V. : Carla de Rie (projectleiding)
Peter Rossewij
Rebecca Gerritse

Foto's

Provincie Limburg
Fotoarchief Parkstad Limburg
Jos Nelissen Fotografie

Ontwerp en vormgeving

Provincie Limburg

Reacties naar: CommissieDeetman@LysiasGroup.com

18 februari 2011

